

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Gabriela Jiráková

**Srovnání ústavního soudnictví v první Československé
republice a v současnosti**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Hřebejk

Katedra: Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Podpis

Poděkování

Za odbornou pomoc, vstřícný přístup a cenné připomínky při zpracování předkládané diplomové práce bych velice ráda na tomto místě poděkovala svému vedoucímu diplomové práce, panu JUDr. Jiřímu Hřebejkovi.

Obsah

Úvod	3
1. Metodika	5
1.1. Systematika	5
1.2. Pravopisná poznámka.....	7
2. Historie	8
2.1. Československá republika	9
2.2. Československá socialistická republika	12
2.3. Česká a Slovenská Federativní Republika.....	12
2.4. Česká republika	13
2.5. Shrnutí	15
3. Charakteristika.....	17
3.1. Funkce ústavního soudnictví obecně	17
3.2. Modely ústavního soudnictví	18
3.3. Druhy kontroly ústavnosti	19
3.4. Srovnání.....	20
3.5. Postavení Ústavního soudu	21
4. Právní úprava.....	22
4.1. Československá republika	22
4.1.1. Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.....	22
4.1.2. Zákon č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě	24
4.1.3. Jednací řád č. 255/1922 Sb. z. a n.	25
4.2. Česká republika	26
4.2.1. Ústava České republiky č. 1/1993 Sb.....	26
4.2.2. Zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu	29

4.3.	Shrnutí	31
5.	Organizace Ústavního soudu	34
5.1.	Struktura a správa Ústavního soudu	34
5.1.1.	Československá republika.....	34
5.1.2.	Česká republika	34
5.1.3.	Srovnání.....	35
5.2.	Rozpočet.....	36
5.2.1.	Československá republika.....	36
5.2.2.	Česká republika	37
5.3.	Sídlo Ústavního soudu	38
5.3.1.	Československá republika.....	38
5.3.2.	Česká republika	39
5.4.	Srovnání.....	39
6.	Soudci Ústavního soudu	40
6.1.	Československá republika	40
6.1.1.	Právní úprava.....	40
6.1.2.	Složení.....	40
6.1.3.	Funkční období	41
6.1.4.	Plat.....	41
6.1.5.	Realita	42
6.2.	Česká republika	43
6.2.1.	Právní úprava.....	43
6.2.2.	Složení.....	43
6.2.3.	Funkční období	46
6.2.4.	Plat.....	46
6.2.5.	Realita	46

6.3. Srovnání.....	47
7. Pravomoc a působnost Ústavního soudu.....	49
7.1. Československá republika	49
7.1.1. Řízení - obecně	49
7.1.2. Jednotlivé druhy řízení	51
7.2. Česká republika	52
7.2.1. Řízení – obecně.....	53
7.2.2. Jednotlivé druhy řízení	55
7.3. Srovnání.....	61
8. Činnost ÚS	63
8.1. Československá republika	63
8.2. Česká republika	69
8.3. Srovnání.....	74
Závěr	76
Seznam použitých zkratk	78
Seznam použité literatury	79
Monografie:.....	79
Odborné články:	82
Internetové zdroje:.....	82
Abstrakt	84
Klíčová slova	86

Úvod

Zúčastnila jsem se přednášky předmětu „ústavní soudnictví“, během které JUDr. Jiří Hřebejk poukazoval na hluboké kořeny Ústavního soudu, které sahají do 20. let 20. století. Fakt, že se československé ústavní soudnictví považuje, co se týče kontroly ústavnosti právních norem, za světové číslo jedna, mě natolik zaujal, že jsem se rozhodla koupit si knihu od v tuto chvíli již bývalého Generálního sekretáře Ústavního soudu Mgr. Tomáše Langáška, LL.M., s názvem „Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948“ a zadat si na katedře ústavního práva diplomovou práci na téma „Srovnání ústavního soudnictví v první Československé republice a v současnosti“.

Cílem práce je srovnání historicky prvního a posledního Ústavního soudu na území současné České republiky z hlediska jejich postavení ve struktuře státní moci, organizace, složení, jmenování jednotlivých soudců, kompetencí a rozhodování. Obsahem práce je také nastínění komparace konkrétních druhů řízení a judikatury v obou obdobích. Kvantitativní rozdíly se zdají být naprosto zjevné, účelem je však zpracovat spíše ty kvalitativní – tedy konkrétní rozhodovací procesy, derogace a nálezy. V obou obdobích jsou patrné mnohé odlišnosti pramenící z nestejných historických předpokladů, na druhou stranu mnohé prvky objevující se v ČSR jsou velmi aktuální. Pokusím se přehledně uspořádat a vysvětlit, jakými proměnami Ústavní soud v průběhu společenského a politického vývoje procházel a jak se odrážely na jeho rozhodování.

Pro Československou republiku se jednalo svým způsobem o krok do neznáma – měla sice možnost čerpat inspiraci ze zahraničních vzorů, avšak jaké dopady bude mít zavedení nového a neznámého státního orgánu na situaci v tehdejší ČSR, se nedalo do detailu předpovědět. Ústavní soud České republiky oproti tomu již mohl těžit z návaznosti na své předchůdce, vstoupil do „rozjetého vlaku“, který měl vytyčený jasný směr. Zda to však bylo a je opravdu tak snadné, jak se na první pohled zdá, bude také předmětem tohoto výzkumu.

Mým předpokladem je, že ústavní soudnictví v první Československé republice by se mělo na základě dlouhé časové prodlevy od toho současného poměrně zásadním způsobem lišit, a to především z hlediska rozsahu přezkumu a celkové organizace soudů. Společné znaky by se mohly dát najít například v principech jmenování soudců, protože předpokládám, že s ohledem na stálou funkčnost trojí dělby moci by se dalo počítat opět se jmenováním

ústavních soudců na základě konsenzu moci zákonodárné a výkonné. Otázkou je, v jakém poměru a za jakých okolností. I tu se budu snažit na v následujících kapitolách zodpovědět.

Během historického vývoje se pohled na Ústavní soud měnil a tvořil, ať už se jednalo pouze o početní změny, nebo o podstatně závažnější zvraty související se základní hybnou silou všeho, a to politickými a společenskými faktory. Výsledkem práce nemá být pouze prostý, černobílý výklad jednotlivých podobnostních znaků, avšak jakýsi komplexní pohled na skutečnost, že Ústavní soud je naprosto unikátní instituce svého druhu, která před rokem 1920 na českém území neměla obdoby.

1. Metodika

1.1. Systematika

Vzhledem k tomu, že téma práce je poměrně rozsáhlé, bylo třeba si vybrat – buď zpracuji srovnání jen některých oblastí v ČSR a ČR v detailnějším rozsahu, nebo se zaměřím na komplexní porovnání všech sfér ústavního soudnictví v obou obdobích, avšak ne tak podrobně. Nakonec jsem se rozhodla pro druhou možnost v omezené kombinaci s první. V praxi to znamenalo připravit přehledný systém kapitol, které představí Ústavní soud ČSR a Ústavní soud ČR postupně od jejich historického podkladu až po konkrétní rozhodování a zároveň je porovnat mezi sebou, aby si čtenář mohl vyvodit jasné závěry o výhodách a nevýhodách dané doby a udělat si ucelený přehled o určené tématice.

Čerpala jsem především z knižních zdrojů a omezeně z internetu a časopisných článků. O ústavním soudnictví v první republice toho k mému údivu není mnoho napsáno. Za nejlepší považuji publikaci, kterou jsem zmínila v úvodu, od Tomáše Langáška, ze které jsem čerpala hojně. Dopomáhaly mi mnohé učebnice určené ke studiu ústavního práva a samozřejmě v neposlední řadě také zákony, které představují nosnou konstrukci pro celkové pochopení tohoto oboru.

O ústavním soudnictví v ČR je vydáno mnoho publikací, které na svých stránkách provádí buď obecný výklad o Ústavním soudu, nebo se zaměřují na jeho jednotlivé podoblasti – například na judikaturu (kniha *Judikatura Ústavního soudu* od autorů Gojová, Varvařovský z roku 2004 aj.). Po přečtení obecných informací jsem se zaměřila na studium sbírek článků, které kdy o Ústavním soudu napsali osoby s ním přímo či nepřímo spjaté – například publikace *Zákon o Ústavním soudu po třinácti letech*, kterou sestavil J. Kysela.

S postupně vytvořením obrazem o ústavním soudnictví jsem se rozhodla vytvořit následující systematiku práce:

Kapitola „Historie“ slouží k popsání vývoje ústavního soudnictví před vznikem obou Ústavních soudů. Snažila jsem se stručně upozornit na významné zahraniční zdroje inspirace a uvést jména, která jsou do historie ústavního soudnictví v českých zemích nesmazatelně vryta. Rozhodla jsem se současně také nastínit vývoj v mezidobí, které

nebylo vlastním předmětem zkoumání, aby kapitola tvořila souvislý celek. V podkapitole „Shrnutí“ lze nalézt srovnání obou zkoumaných úprav a několik doplňujících informací, které jsou jakousi tečkou za celou kapitolou.

Kapitola „Charakteristika ústavního soudnictví“ je spíše výkladová a jejím primárním účelem není přinést zcela nové poznatky či názory. Slouží k vytvoření si povědomí o ústavním soudnictví – modelech jeho přezkumu, systému kontroly a předně také o jeho funkci. Následuje obecný výklad aplikovaný na podmínky v ČSR a ČR a obě éry porovnává. Závěrem jsem se ještě rozhodla vyložit základní fakta o postavení Ústavního soudu, která se upínají spíše k současnosti, abych teoretické pojetí této kapitoly uvedla do praxe.

Právní úprava je sice poněkud únavnou pasáží, která je však nezbytná pro vytvoření základů pro další patra pomyslného domu s názvem Ústavní soud. Na prvním místě je uvedena československá úprava z roku 1920, na druhém se nachází česká úprava z roku 1993. Na konci je vytvořeno shrnutí obou úprav, které slouží k zamyšlení se nad tím, která úprava a v jakém ohledu byla účinnější či naopak.

K dosažení návaznosti logicky následuje kapitola „Organizace Ústavního soudu“. Ta má úlohu znázornit praktické fungování Ústavního soudu jak v ČSR, tak v ČR se všemi důležitými náležitostmi. Nejprve je rozebrána struktura Ústavních soudů, na jejímž konci následuje srovnání ČSR a ČR, dále rozpočtové podmínky obou zemí a jako poslední popis sídla Ústavních soudů opět včetně porovnání.

Na kapitole „Soudci Ústavního soudu“ shledávám jako nejdůležitější podkapitolu „Srovnání“, ve kterém se nacházejí zajímavé rozdíly ve zkoumaných úpravách. V ostatních částech kapitoly je uveden seznam zákonů, kterými se toto téma řídí. Dále je podán výklad složení Ústavního soudu, funkčního období ústavních soudců a jejich platové podmínky. V závěru každé z obou úprav (ČSR a ČR) je vylíčeno faktické fungování tohoto systému.

Kapitola „Pravomoc a působnost Ústavního soudu“ popisuje podmínky pro praktické využití předpokladů, kterými je Ústavní soud charakterizován. Kapitola je opět rozdělena nejprve na objasnění jednotlivých úprav zvlášť a v závěru je k dispozici jejich shrnutí.

Jednotlivé úpravy jsou samostatně rozčleněny nejprve na obecnou část uvozující čtenáře do tématu, dále na rámcový popis řízení a poté na konkrétní kompetence.

„Činnost Ústavního soudu“ navazuje na minulou kapitolu a představuje její praktické dopady, které se odráží v nálezech Ústavních soudů. Vzhledem k množství materie k této části práce jsem musela přehodnotit původní plán výzkumu, kterým bylo popsat ke každému období několik nálezů různého typu. Nakonec jsem zvolila jinou cestu, a to popsání jen některých důležitých a pro praxi významných nálezů, zato však podrobně a se znázorněním postupů jednotlivých Ústavních soudů v řízeních.

Věřím, že uvedená systematizace pomůže snadněji se zorientovat v problematice ústavního soudnictví jako samostatného celku a zároveň i v rozsahu srovnání dvou časově oddělených republik.

1.2. Pravopisná poznámka

Po podrobné konzultaci s Ústavem pro jazyk český při Akademii věd České republiky jsem zvolila následující gramatické uspořádání:

Veškerá pravopisná úprava se řídí podle aktuálních pravidel – tedy i názvy týkající se první republiky budou přizpůsobeny současnosti. Pouze zákonům jsem ponechala jejich původní znění, tedy „ústavní listina“, „zákon o ústavním soudě“, ale „Ústava“ (ČR), „zákon o Ústavním soudu“. Pokud je v textu řeč o Ústavním soudu, píše se vždy s velkým písmenem na začátku slova, popř. je použita zkratka ÚS. Pojmem Ústava nebo Ústava ČR se má na mysli Ústava České republiky (č. 1/1993 Sb.) a píše se s velkým písmenem. To samé platí pro státní orgány – Poslanecká sněmovna, Senát, Sněm Podkarpatské Rusi, Stálý výbor, Národní shromáždění. Pokud se v textu nachází senát takto s malým „s“, znamená to senát Ústavního soudu – tedy jeden z jeho orgánů. Názvy nejvyšších soudů jsou psány s velkým písmenem na začátku – Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud. V případě, že je v nadpisu uveden název „Československá republika“, myslí se tím první Československá republika, tedy období mezi roky 1918 – 1938.

2. Historie

Vývoj na přelomu 19. a 20. století se nesl ve znamení demokracie. Vyznačoval se nejen zdůrazněním suverenity lidu, ale také dělbou státní moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Vznik těchto tří složek měl za následek potřebu vytvoření vrcholku hierarchického uspořádání či jakéhosi kontrolního mechanismu, podle kterého by bylo možné řešit případné konflikty plynoucí z rovnocenné důležitosti všech tří mocí.

Počátky vývoje ústavního soudnictví spadají až do středověké Anglie. Snaha o prosazení nezávislé justice byla patrná ve sporu mezi soudcem Edwardem Cookem a králem Jakubem. Cook se snažil prosadit názor, že rozhodování o souladu parlamentních zákonů s tehdejší platným právem by mělo náležet soudům, nikoli panovníkovi. Tento názor však nebyl všeobecně přijat.

Ústředním dokumentem, který bylo potřeba chránit a jež měl být garantem jistoty právního státu, je ústava - jak pravil Alexander Hamilton, jeden z Otců zakladatelů Spojených států amerických: „*Žádný legislativní akt, který by byl v rozporu s ústavou, nemůže být ústavní. Odmítnutí tohoto principu by znamenalo, že zástupce je více nežli ten, koho zastupuje, že sloužící je více než jeho pán, že reprezentant lidu je více než lid sám.*“¹ Spojené státy americké se ubíraly směrem nadřazenosti ústavy nad běžnými zákony. Koncepce A. Hamiltona a J. Marshalla je založena především na dvou základních argumentech. Prvním je bezprostřední závaznost ústavy pro soudy (*co J. Marshall dokumentuje řadou ústavních ustanovení, například: „Nikdo nebude odsouzen pro zradu, leč na základě svědectví dvou svědků o tomtéž zjevném činu nebo na základě přiznání před veřejným soudem.“*)² Jako druhý argument autoři označují výše zmíněnou nadřazenost ústavy nad zákony. V případě střetu dostane ústava vždy přednost. O souladu zákonů s ústavou však nerozhodovaly specializované soudy, jak tomu bylo v kontinentální Evropě, nýbrž soudy obecné v čele s nejvyšším soudem. Tento systém bývá označován jako model všeobecné difuzní kontroly ústavnosti.³

V Evropě panovala v 19. století zpočátku skepse vůči vzniku nového ústavního ochranného mechanismu - P. Mlsna to charakterizuje jako „*období mající ještě obavu svěřit*

¹ Počátky ústavního soudnictví. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi/>

² Holländer, P., *Základy všeobecné státovědy*, 1. vydání, UNITISK, Praha, 1995

³ Blahož, J., *Soudní kontrola ústavnosti, srovnávací pohled*, ASPI Publishing, Praha, 2001

*rozhodování o politických otázkách, jež mají zásadní vliv na budoucí uspořádání společnosti a státu, do rukou soudců.*⁴ Bylo to způsobené také nedůvěrou ve vytvoření správného poměru dvou základních protějšků, a to práva a politiky. Ústava jakožto základní zákon v sobě obsahuje rozdělení politické moci – otázkou bylo, zda je nějaký soud dostatečně kompetentní k tomu derogovat normy, které tato politická moc/síla vydá? A kdo bude vykonávat kontrolu nad tímto „kontrolním“ soudem?

I přes počáteční nevoli se v Evropě vyvinuly specializované soudy, které stály vedle obecné soustavy soudů. Ústavní soud se stal ve 20. století fenoménem, který potvrzoval výrok Rakušana H. Kelsena: „*Ústava, která nezavedla Ústavní soud ke zrušení neústavních aktů, je světlem, které nesvíti*“.⁵

Vývoj ústavního soudnictví v kontinentální Evropě je spjat např. se jmény J. E. Sieyès a R. Mohl. V Německu se zmínka o ústavním soudu objevuje v návrhu ústavy z roku 1848, v Rakousku pak zřízením Říšského soudu zákonem v roce 1867. Říšský soud se zabýval stížnostmi občanů na porušení politických práv zaručených ústavou.⁶ Řízení o ústavní stížnosti Ústavní soud v době první Československé republiky neznal, mezi kompetence Ústavního soudu se zařadilo až v rámci ČR (předtím již v ČSFR).

2.1. Československá republika

V první Československé republice byl v základních rysech Ústavní soud zřízen uvozovacím zákonem k ústavní listině ČSR (č. 121/1920 Sb. z. a n.). Ve vztahu k všeobecnému vývoji ústavního soudnictví si ČSR odnesla jedinečnost v oblasti kontroly ústavnosti právních norem, a to svým prvenstvím v zakotvení Ústavního soudu jako instituce (v ústavní listině z 29. 2. 1920). V době, kdy byl Ústavní soud v ČSR ustaven pomocí prováděcího zákona č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě, byl již však v Rakousku několik měsíců aktivní tzv. Verfassungsgerichtshof. Ten, jak se později ukázalo, byl podstatně významnější než jeho československý protějšek. Jeho hlavním představitelem byl rodák z Prahy Hans Kelsen.

Otcem československé Ústavy a zároveň zákona o ústavním soudě byl Jiří Hoetzel. Na celkové koncepci se podílel také ústavní výbor, ve kterém figurovali historicky velmi

⁴ Mlsna, P., Ústavní soudnictví ve státovědním myšlení. *Právník*. 2009, CXXXXVIII, č. 10., s. 1024

⁵ Ústavní soudnictví v Evropě. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi/>

⁶ Sládeček, V., Ústavní soudnictví, 2. vydání C. H. Beck, Praha, 2003

významné osobnosti jako například František Weyr nebo předseda ústavního výboru Alfréd Maissner.⁷

Činnost prvního Ústavního soudu Československé republiky založená prováděcím zákonem č. 162/1920 Sb. z. a n. započala po schválení jednacího řádu prezidentem Masarykem s kontrasignací předsedy vlády Beneše, ke kterému došlo koncem května roku 1922.⁸

Aktivita Ústavního soudu ČSR se však s tou dnešní porovnávat rozhodně nedá. Zpočátku se situace vyvíjela slibně, Ústavnímu soudu bylo na začátku funkčního období vládou k přezkoumání předloženo celkem 9 opatření Stálého výboru. Těmi se Ústavní soud zabýval až do května roku 1923. Následně Ústavní soud doplatil na úzké vymezení subjektů aktivně legitimovaných k podáním k Ústavnímu soudu, které bylo zakotveno v tehdejší ZÚS 1920. V důsledku toho přišlo období nečinnosti, které však zároveň otevřelo prostor pro rozsáhlé diskuze, při kterých se střetávali představitelé moci zákonodárné na jedné straně a moci soudní na straně druhé, ale zároveň také soudci jednotlivých soudů (Nejvyššího, Nejvyššího správního a Ústavního) mezi sebou. Bylo zjevné, že každý se snažil aplikovat zkušenosti a poznatky ze své praxe, přesto s ohledem na krátkou historii a pramalé zakořenění Ústavního soudu jako státního orgánu, bylo hledání východisek nesnadné.

Jádrem diskuzí byla především tříletá lhůta k podání návrhu k Ústavnímu soudu, která se soudcům jevila jako příliš krátká. Zároveň také soudci navrhovali rozšíření kompetencí – doposud Ústavní soud rozhodoval pouze o zákonech Národního shromáždění, zákonech Sněmu Podkarpatské Rusi a opatření Stálého výboru Národního shromáždění (tyto jednoznačně v převaze), rozšíření se mělo týkat rozhodování o ústavních stížnostech pro porušení ústavních práv, to prozatím spadalo pod Nejvyšší soud správní.

Během následujících několika let se Ústavní soud scházel pouze jednou ročně, povětšinou o Vánocích, proto v tomto období (1925-1929) dostal přізvisko „*adventní*“.⁹

⁷ Historie ústavního soudnictví. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi/>

⁸ Langášek, T., *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948*, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011

⁹ Langášek, T., *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948*, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 117

Na sklonku roku 1929 se Ústavní soud opět zaktivizoval, a to na základě hospodářské krize, která s sebou přinesla potřebu legislativních změn. Zabýval se celkem 9 opatřeními s prozatímní platností zákona, které přijal Stálý výbor Národního shromáždění. První funkční období trvalo od 7. 11. 1921 do 7. 11. 1931.

Kromě jiného i neshody kolem personálního zastoupení byly příčinou toho, že během let 1931 – 1937 nedošlo k ustanovení nových členů Ústavního soudu.¹⁰ To proběhlo až v květnu roku 1938.

V druhém funkčním období se nejprve Ústavní soud zabýval návrhy Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu, které do té doby nemohl z technických důvodů vyřídit. Posléze se na fungování začala projevovat nepříjemná politická atmosféra tehdejší doby - blížila se Mnichovská dohoda. Vývoj událostí v září 1938 s sebou přinesl přijetí četných opatření Stálého výboru, která Ústavní soud postupně přezkoumával. Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava Ústavní soud ještě v podstatě bez zásadních změn rozhodoval, dokonce se poprvé za doby své existence „vzepjal k nálezům vyslovujícím neplatnost zákona a opatření stálého výboru“. ¹¹ To však pochopitelně netrvalo dlouho.

Nálezem ze dne 23. 5. 1939 byla „via facti ukončena rozhodovací činnost Ústavního soudu ČSR“. ¹²

Exkurs do vývoje Československé socialistické republiky

a České a Slovenské Federativní Republiky

S ohledem na několik desítek let, které oddělují zkoumané ústavní soudnictví v první Československé republice a České republice, jsem se rozhodla nastínit i vývoj v době mezi těmito dvěma obdobími, aby bylo dosaženo určité návaznosti, která je pro pochopení daného tématu dle mého názoru nezbytná. Z hlediska důležitosti se tyto etapy v rámci ústavního vývoje na našem území řadí mezi ty méně významné.

¹⁰ Sládeček, Vladimír, Ústavní soudnictví, 2. vydání C. H. Beck, Praha, 2003, s. 29

¹¹ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 166

¹² Ševčík, V., Sbírnka usnesení a nálezů, Ústavní soud ČSFR, Brno, 1992

2.2. Československá socialistická republika

Ústava Československé republiky z 9. května 1948 Ústavní soud nezmiňuje, jeho roli zastává Národní shromáždění: „*Předsednictvo Národního shromáždění podává, je-li věc sporná, závazný výklad zákonů a rozhoduje výlučně o tom, zda zákon nebo zákon Slovenské národní rady odporuje ústavě anebo nařízení zákonu.*“¹³

Ústavní vývoj spadající do 60. let je konkrétně spjat s ústavním zákonem č. 143/1968 Sb. o československé federaci. Ústavodárci se inspirovali zahraničím, a proto zde už lze ustanovení o Ústavním soudu nalézt. Ústavní soud je popsán v hlavě VI. tohoto zákona jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 86). Ústavní soud má podle něj rozhodovat o souladu zákonů, nařízení a jiných právních předpisů s ústavou (čl. 87), řešit kompetenční spory mezi orgány jednotlivých republik nebo orgány republik navzájem (čl. 88), rozhodovat o stížnostech ve věcech mandátů poslanců (čl. 91) a o ochraně ústavně zaručených práv a svobod (čl. 92). Zákonný předpoklad zde sice tedy existoval, avšak k faktickému ustavení Ústavního soudu ČSSR nikdy nedošlo – mimo jiné z toho důvodu, že k němu nebyl přijat prováděcí zákon.

2.3. Česká a Slovenská Federativní Republika

Poslední Ústavní soud v rámci Československa byl zřízen ústavním zákonem č. 91/1991 Sb. o Ústavním soudu České a Slovenské Federativní Republiky. Dále byl přijat také zákon č. 491/1991 Sb. o organizaci Ústavního soudu ČSFR a o řízení před ním. Zanedlouho poté, přesně dne 26. 3. 1992, byl přijat organizační a jednací řád Ústavního soudu.

Kompetenci Ústavního soudu lze nalézt v člancích 2 – 8 zákona č. 91/1991 Sb. o Ústavním soudu ČSFR, vztahovala se na 8 oblastí. Ústavní soud byl způsobilý rozhodovat *o souladnosti podústavních norem federace a republik (včetně ústavních zákonů národních republik) s federální ústavou, o souladnosti podzákoných právních norem federace a republik s ústavními a jinými zákony federace a též o souladu zákonů federace a národních rad s mezinárodními smlouvami o lidských právech a svobodách Československem ratifikovanými a vyhlášenými* (viz čl. 2 ústavního zákona).¹⁴ V případě nesouladu ztratila daná norma účinnost. Kromě toho Ústavní soud rozhodoval kompetenční spory (čl. 4),

¹³ § 65 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. 5. 1948

¹⁴ Klíma, K., Ústavní právo, Victoria Publishing, Praha, 2010, s. 182

podával výklad ústavních zákonů Federálního shromáždění, byla-li věc sporná (čl. 5), a rozhodoval o ústavních stížnostech proti opatřením, pravomocným rozhodnutím nebo jiným zásahům orgánů veřejné moci, jestliže stěžovatel tvrdil, že jimi byly porušeny jeho základní práva a svobody (čl. 6).

Během existence Ústavního soudu v rámci ČSFR se k němu dostalo celkem 1128 podání, z toho 1032 přezkoumal a celkem 16 nálezů nebo usnesení bylo publikováno – tematika byla různorodá.

2.4. Česká republika

Předpoklad vzniku Ústavy České republiky je obsažen již v čl. 142 odst. 2 ústavního zákona o československé federaci z roku 1968, kde se předpokládala existence společné ústavy pro celou federaci a dále ústav jednotlivých republik (které měly být přijaty až v okamžiku přijetí ústavy federace¹⁵). Dne 16. 12. 1992 byla přijata Ústava České republiky jako ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Ve spojení s Listinou základních práv a svobod (ústavní zákon č. 2/1993 Sb.) tvořila Ústava základní rámec ústavního pořádku v České republice.

V návaznosti na dějinné události měl Ústavní soud zpočátku velmi složité postavení. Zničehonic se novému orgánu dostalo širokých pravomocí, což bylo zprvu veřejností a ostatními státními orgány přijímáno se značným despektem. Bylo třeba, aby Ústavní soud obhájil své postavení, vrátil do České republiky právní jistotu, rovnost před zákony, stanovil jasná pravidla své činnosti, vymezil se vůči obecným soudům a v neposlední řadě aby napravil křivdy bývalého režimu.

Ústavní soud narazil zpočátku v České republice na vlnu nepochopení:

„Když mi v roce 1993 ve Vladislavském sále tehdejší premiér blahopřál ke jmenování do funkce soudce Ústavního soudu, ujistil jsem ho, že tuším, jak náročný a obtížný úkol přijímám. S úsměvem sobě vlastním na mě pohlédl a pravil: „Ale prosím Vás, co je to Ústavní soud, co je to Ústavní soud?“ To byl okamžik, kdy jsem si plně uvědomil, že nejen tuším, ale že opravdu (ale opravdu) vím, jak obtížný úkol to bude.“¹⁶

¹⁵ Gerloch, A., Hřebejk, J., Zoubek, V., Ústavní systém České republiky, základy českého ústavního práva, Prospektrum, Praha, 1994, s. 49

¹⁶ Klokočka, V. in Kokeš M., Pospíšil, I., Cesty české ústavnosti, in In dubio pro libertate, Masarykova univerzita, Brno, 2009, s. 15

Komunistický režim, ve kterém politické zájmy převažovaly nad těmi právními, a Ústava byla téměř jen prázdným pojmem, zanechal hluboké stopy v ústavně právním vývoji českého státu v 90. letech 20. století. Dle Vladimíra Klokočky se tehdejší právnická veřejnost dělila na odpůrce Ústavního soudu, jež byly před rokem 1989 z velké části členové komunistické strany, a na příznivce, kteří si uvědomovali „*manipulativní zacházení s platným právem*“ a snažili se o odvrácení od minulosti.¹⁷

Konflikty na sebe nenechaly dlouho čekat. Klokočka ve svém článku zmiňuje dva zásadní: „*jednání o ústavnosti zákona o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu*“ a „*zastavení trestního řízení před Vrchním soudem v Praze ve věci prominentů komunistického režimu Jakeše a Lenárta.*“¹⁸ Ústavní soud ohledně první kauzy zamítl návrh poslanců a potvrdil soulad zákona s Ústavou ČR. Druhý případ byl závažný v tom, že Vrchní soud se odmítl řídit nálezem Ústavního soudu ohledně stavení běhu „*promlčecích lhůt trestných činů spáchaných pod politickou ochranou totalitního režimu po dobu, po kterou režim potrestání těchto prominentů znemožňoval.*“¹⁹ Vrchní soud tak vlastně popřel schopnost Ústavního soudu být garantem ústavnosti, popřel jeho základní funkci. Ústavní soud na základě výše popsanych okolností vydal Memorandum pléna Ústavního soudu k postavení Ústavního soudu ze dne 25. 8. 1997. Tím se snažil vysvětlit svoji pozici v ústavním systému České republiky.

Ústavnímu soudu jsou v Ústavě věnovány články 83 – 89. Dle článku 83 je označován jako soudní orgán ochrany ústavnosti. Vzhledem k jeho zařazení do hlavy čtvrté se na něj vztahují základní principy, které platí i pro obecné soudnictví. Ty jsou obsaženy v člancích 81 a 82 Ústavy. Jedná se především o tzv. „4N“, tedy základním atributem soudců je jejich nezávislost, nestrannost, neslučitelnost funkce soudce a nepřeložitelnost. Ve srovnání s ústavním soudem první ČSR spočívá jeden z nejdramatičtějších rozdílů v právě jednom z „N“ faktorů, a to v neslučitelnosti funkce. Tehdy ještě nebyla natolik zřejmá rizika, která mohla ze střetu některých funkcí vyvstat. Více o tomto tématu pojednává kapitola „Soudci Ústavního soudu“.

¹⁷ Klokočka, V. in Kokeš M., Pospíšil, I., Cesty české ústavnosti, in In dubio pro libertate, Masarykova univerzita, Brno, 2009, s. 17

¹⁸ Klokočka, V. in Kokeš M., Pospíšil, I., Cesty české ústavnosti, in In dubio pro libertate, Masarykova univerzita, Brno, 2009, s. 17

¹⁹ Klokočka, V. in Kokeš M., Pospíšil, I., Cesty české ústavnosti, in In dubio pro libertate, Masarykova univerzita, Brno, 2009, s. 17

Kromě výše zmíněného rozdílu došlo oproti první ČSR k výraznému rozšíření kompetencí ústavního soudu. Ty jsou konkretizovány v článku 87 Ústavy. Podrobněji jsou rozebrány v kapitole „Pravomoc a působnost Ústavního soudu“.

Přijetím zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu, který upravoval organizaci a řízení před ním, dostal Ústavní soud jasné mantinely své činnosti.

Od vzniku ústavního soudu České republiky se udály mnohé změny, které byly vtěleny do novelizací zákona o Ústavním soudu z roku 1993 nebo se týkaly přímo Ústavy ČR²⁰. Mezi nejvýznamnější ústavní změny patří tzv. „euronovela“ z roku 2001, která rozšířila Ústavnímu soudu pravomoci o kontrolu souladu mezinárodních smluv s Ústavou (čl. 10a Ústavy). Dále se například zvýšil počet aktivně legitimovaných k podání k Ústavnímu soudu, a to o Veřejného ochránce práv (zákon č. 18/2000 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Veřejném ochránci práv). Větší prostor je této tématice věnován v kapitole „Právní úprava“.

V současné době je Ústavní soud respektovanou institucí s pevnými základy a víceméně neotřesitelným postavením ve státě. I nyní se však dá nalézt mnoho úskalí, která ohrožují jeho hladký vývoj. Mezi ně lze zařadit například silnou pozici prezidenta ve jmenování ústavních soudců s poukazem na možné zpolitizování funkce ústavního soudce. Udržet si nezávislost a nestrannost může být pro ústavního soudce možná těžší, než se na první pohled zdá. Do budoucna by zřejmě bylo vhodné se inspirovat v sousedních zemích, ve kterých je určení soudce záležitostí konsenzu více různých funkcionářů.²¹

2.5. Shrnutí

Slibný začátek, který pro vývoj ústavního soudnictví představovala první ČSR, se z důvodu politických kotrmelců během následně plynoucích desetiletí proměnil spíše v noční můru. Po dlouhá desetiletí se Ústavní soud setkával s nesprávným „uchopením“ své funkce. Politici neochotně přijímali fakt, že existuje někdo, kdo by mohl přímo ovlivňovat jejich činnost.

²⁰ Sládeček, V. in Kysela, J., Dosavadní novelizace zákona o Ústavním soudu a jejich vliv na koncepci zákona in zákon o Ústavním soudu po třinácti letech, Eurolex Bohemia, Praha, 2006, s. 29

²¹ Klokočka, V. in Kokeš M., Pospíšil, I., Cesty české ústavnosti, in In dubio pro libertate, Masarykova univerzita, Brno, 2009, str. 21

Osoby aktivně legitimované k podáním a někdy ani soudci nedokázali potenciál Ústavního soudu efektivně využít. Zejména doba socialismu se ústavnímu soudnictví prakticky vysmívala a vůči jeho možnému vzniku se chovala lhostejně a přezíravě.

Obrat nastal v roce 1991, kdy se instituce Ústavního soudu opět probudila k životu a byla jakousi předzvěstí pozitivního vývoje. Naplno však Ústavní soud začal fungovat až po vzniku České republiky, tedy v roce 1993. I přes počáteční rozpaky získal nakonec Ústavní soud České republiky respektovanou pozici mezi státními orgány a zároveň i ve vztahu k veřejnosti. Celkově však vývoj ústavního soudnictví v ČR trpěl značnou diskontinuitou.

Ústavní soud vždy byl, je a bude velmi diskutovaným orgánem veřejné moci, jelikož vidí až příliš mnoho. Jeho úloha je však nezastupitelná a v rámci demokratického státu nezpochybnitelná.

3. Charakteristika

3.1. Funkce ústavního soudnictví obecně

O funkci ústavního soudnictví je v různé míře pojednáváno na více místech této práce. Záměrem tohoto odstavce je zdůraznit její význam v souvislosti s tím, že je prakticky neměnná v průběhu celého století fungování/nefungování Ústavního soudu na českém území, tedy že sice dochází ke změnám například v rozsahu kompetencí jednotlivých ústavních soudů, avšak v každém období převažuje snaha naplnit základní poslání ústavního soudu – aby byl garantem ústavnosti v demokratickém a svobodném státě.

Ústavní soud slouží k ochraně Ústavy, ke kontrole jejího dodržování. Ústavní soud dynamizuje a svou judikaturou vyvíjí tento statický dokument a určuje míru, jakou se moc zákonodárná, výkonná a soudní (ve smyslu obecných soudů) může podílet na chodu státu. Ústavní soud bývá také označován jako „*nezávislý arbitr*“, který „*stojí jakoby nad ostatními ústavními orgány, nicméně převyšuje je pouze ve výlučnosti být jediným arbitrem sporů podle ústavy.*“²²

Podle bývalé místopředsedkyně Ústavního soudu Elišky Wagnerové je základním předpokladem funkčnosti tohoto dohlížejícího tělesa jeho vnější nezávislost spočívající např. ve vlastním hospodaření s finančními prostředky (tedy vyhrazeným rozpočtem) nebo možností rozhodování dle vlastního přesvědčení bez např. parlamentního dohledu. Dále je třeba, aby Ústavní soud měl určitý rozsah oprávnění, který by mu zaručoval rovnocenné postavení s ostatními státními orgány. Kromě kontroly by měl být Ústavní soud schopen ukládat i sankční opatření – např. rušit právní předpisy v případě nesouladu s Ústavou apod. V neposlední řadě je potřeba dosáhnout určitého respektu nejen v rámci státních orgánů, ale také z řad veřejnosti. S tím souvisí i potřeba určitého časového odstupu, který umožní, že se stát sžije s tak zásadní novinkou vstupující do ústavního pořádku země.²³

Podoba Ústavního soudu je v každém státě jiná a značně odvislá od historických okolností. Svou roli ve vývoji hraje samozřejmě také politika a nastavený právní systém.²⁴

²² Klíma, K., Ústavní právo, 2. vydání, Aleš Čeněk, Dobrá Voda, 2002, s. 454

²³ Wagnerová, E., Ústavní soudnictví, Linde, Praha, 1996, s. 48

²⁴ Sládeček, V., Ústavní soudnictví, 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání, C. H. Beck, Praha, 2003, s. 5

Historický vývoj s sebou přinesl možnost oddělení určitých typů ústavního soudnictví – teorie je nazývá tzv. modely. Níže jsou popsány dva hlavní z nich (avšak existuje mnoho odchylek). Jsou vymezeny sice relativně jednoznačně, avšak v takto čistých rysech se spíše nevyskytují. Některé znaky se u obou modelů kryjí. Typickým příkladem je např. separátní votum²⁵, které je příznačné pro níže popsaný všeobecný difúzní model, avšak používá se i např. v České republice.

3.2. Modely ústavního soudnictví

- **Všeobecná difúzní kontrola ústavnosti**

Nejčastěji je tento model zmiňován v souvislosti se Spojenými státy americkými, kde se objevuje již v 19. století. Soudní soustava je rozdělena na dva systémy – na federální a státní soudy. Na vrcholku každého z těchto dvou systémů stojí Nejvyšší soud (federální nejvyšší soud a nejvyšší soudy jednotlivých států). Ustanovování soudců je rozdílné. Soudci federálních soudů jsou jmenováni prezidentem Spojených států amerických na návrh Komise pro federální soudnictví Americké právní komory²⁶ a soudci státních soudů jsou buď voleni lidmi, nebo jmenováni guvernéry jednotlivých států.

Kontrolu ústavnosti vykonávají Nejvyšší soudy. Ústava je chápána jako „živý nástroj“²⁷, jako něco, co společnost svým chováním utváří. Ústavní právo nemá být rigidní, nýbrž pružné odvětví, které aktivně reaguje na změny ústavního vývoje.

Rozhodnutí o ústavnosti se vztahuje vždy na konkrétní případ a i jeho následky působí pouze inter partes. Rozhodnutím však Nejvyšší soud vytváří precedens a zavazuje jím všechny soudy nižší instance.²⁸

Kromě Spojených států amerických se tato forma ústavního soudnictví rozvinula např. v Dánsku, Švédsku, Izraeli, Argentině ad.

²⁵ Separátní votum. In: *Wikipedia* [online]. [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Separ%C3%A1tn%C3%AD_votum je odlišné stanovisko přehlasovaného člena soudního senátu nebo pléna určitého soudu k přijatému rozhodnutí.

²⁶ Blahož, J., *Soudní kontrola ústavnosti, srovnávací pohled*, ASPI Publishing, Praha, 2001, s. 73

²⁷ Blahož, J., *Soudní kontrola ústavnosti, srovnávací pohled*, ASPI Publishing, Praha, 2001, s. 76

²⁸ Sládeček, V., *Ústavní soudnictví, 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání*, C. H. Beck, Praha, 2003, s. 5

- **Koncentrovaná a specializovaná kontrola ústavnosti**

První zmínka o tomto modelu kontroly ústavnosti je patrná v Německu po první světové válce. Postupně se rozvíjela na území celé Evropy, nejvíce v období po druhé světové válce. Od předešlého modelu se tento liší zřízením specializovaného orgánu, který bude jako oddělená instituce sloužit výhradně k přezkumu ústavnosti.

Nevýhodou tohoto modelu byla provázanost Ústavního soudu s politickou mocí. S ohledem na to, že sestavení Ústavního soudu je výsledkem konsenzu představitelů veřejné moci, se tak nelze vyhnout snahám o politickou manipulaci. S tím souvisí různá omezení jako například požadavek neslučitelnosti funkce soudce s různými jinými funkcemi, ať už v rámci veřejné moci či jiných výdělečných činností, nebo dále třeba kontrola nezávislosti soudců apod.

Mezi atributy této formy kontroly ústavnosti se dají počítat širší kompetence oproti difúznímu modelu. Jedná se například o volební soudnictví nebo také tzv. impeachmenty – v ČR např. řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky.

Nyní je tento model charakteristický pro Německo, Rakousko, Itálii, Francii nebo také například pro Českou republiku (a i ČSR).²⁹

3.3. Druhy kontroly ústavnosti

Jednotlivé druhy kontroly ústavnosti se vyskytují v různých kombinacích. Níže v podkapitole „Srovnání“ je popsáno, jaké druhy byly charakteristické pro první ČSR a ČR. Zde je výčet druhů dle teorie:

- **Preventivní (předběžná)**

Tento druh kontroly znamená, že právní předpis je podroben přezkumu ještě buď před svým přijetím, nebo před svým vyhlášením. Může být použit u obou výše popsaných modelů kontroly ústavnosti.

- **Následná**

²⁹ Blahož, J., Soudní kontrola ústavnosti, srovnávací pohled, ASPI Publishing, Praha, 2001, s. 255 - 266

Právní předpis se posuzuje až následně – tedy po svém nabytí platnosti nebo účinnosti.³⁰

Dělí se dále na:

- **Abstraktní**

Přezkoumává se ústavnost a není třeba toto řízení vést na základě přímo souvisejícího konkrétního případu. Lze navrhnout přezkum zkrátka „pouze“ proto, že se daný právní předpis jeví jako protiústavní.

- **Konkrétní (incidentní)**

Existuje zde návrh konkrétního subjektu, který namítá porušení svého práva či svobody na základě rozhodnutí veřejné moci, jedná se o konkrétní záležitost vyvolanou v konkrétní věci.

3.4. Srovnání

Pro obě republiky byla a je charakteristická koncentrovaná a specializovaná ochrana ústavnosti spočívající v existenci Ústavního soudu, který je formálně zařazen do soudní moci, avšak materiálně se řadí jaksí vně soustavy soudů jakožto samostatný orgán kompetentní k přezkumu ústavnosti.

V ČSR z časového hlediska vydávání norem platila následná kontrola ústavnosti, naproti tomu v ČR se setkáváme s oběma typy – následnou i preventivní. Následná kontrola v ČR jednoznačně převažuje, je patrná u všech řízení kromě jednoho, a tím je přezkum mezinárodních smluv před jejich ratifikací, v němž se uplatní preventivní kontrola norem.

Výlučně abstraktní kontrola norem se objevovala v ČSR v rámci přezkumu opatření Stálého výboru. Je to z toho důvodu, že konkrétní typ přezkumu se provádí především v rámci řízení o ústavních stížnostech (§ 72 a n. ZÚS), jejichž řešení v ČSR nespadlo do výčtu kompetencí Ústavního soudu. V ČR lze nalézt oba tyto druhy kontroly, abstraktní se používá především v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů (§ 64 a n. ZÚS), k němuž jsou taxativně vypočteny aktivně legitimované osoby.

³⁰ Sládeček, V., Ústavní soudnictví, 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání, C. H. Beck, Praha, 2003, s. 8

3.5. Postavení Ústavního soudu

Obečně patří z hlediska současného ústavního zařazení Ústavní soud do moci soudní, avšak ve vztahu nejen k ní, ale i celkově k trojímu rozdělení státní moci má Ústavní soud spíše autonomní postavení. Očekává se od něj, že bude kontrolovat nejen dodržování ústavně zaručených práv a svobod jednotlivců, ale také stanovovat limity moci zákonodárné, výkonné a soudní. Například rušením zákonů zasahuje ústavní soud do procesu zákonodárného, dále rozhodováním o velezradě prezidenta se dotýká moci výkonné (avšak právě prezident mu výlučnou pravomoc, dá se říci, oplácí tím, že právě na jeho rozhodnutí závisí ustavení ústavního soudu) a u třetí složky dělby moci je úloha Ústavního soudu zřejmě nejvíc složitá, a to zejména kvůli jakési podobnosti institucí, které jsou v roli kontrolovaného (obecné soudy) a kontrolujícího (Ústavní soud). To vnáší komplikace do jejich vztahů, které mnohdy ústí do vážných sporů.³¹ S ohledem na omezené pravomoci Ústavního soudu ČSR měly politické síly snadnější působení v rámci celého systému státní moci. Již samotní tvůrci ústavní listiny a ZÚS 1920 se zasadili o to, aby měla zákonodárná a výkonná moc nad tímto orgánem svým způsobem kontrolu a nepropůjčili mu tolik kompetencí, jako je tomu dnes.

³¹ Kolaříková, D., Skopeček, V., Běh lhůty pro trvání vazby po vrácení věci státnímu zástupci k došetření ve světle jednoho ústavního nálezu, Trestní právo, Praha, 1998, s. 17, 18

4. Právní úprava

4.1. Československá republika

4.1.1. Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

Ústavnímu soudu byly v tomto zákoně věnovány první tři články, lze tedy říci, že minimálně jeho zařazení budilo dojem, že měl Ústavní soud pro ČSR zásadní význam.

Pro ČSR bylo signifikantní, že normy, které byly ústavní, za takové musely být výslovně označeny. Jednalo se o formální uchopení Ústavy. Jeho opakem je materiální uchopení Ústavy, kde ústavnost norem vykazuje jejich obsah.³² Dalším výrazem, kterým první československou Ústavu označujeme, je slovo polylegální. V praxi to znamená, že Ústava není jednotný ucelený dokument, nýbrž je rozptýlena do norem ústavní síly. V ČSR to byly tyto:

1. Ústavní listina z roku 1920
2. Zákony prohlášené samostatnou ústavní listinou za její součást
 - a. **Články I, II, III odst. 1, VI. uvozovacího zákona k ústavní listině (včleněno do článku VII. téhož zákona)**
 - b. Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n. o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního
 - c. Zákon č. 122/1920 Sb. z. a n. podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v ČSR
3. Zákony označené jako ústavní
 - a. Ústavní zákon č. 234/1920 o zastoupení sibiřských legionářů v Poslanecké sněmovně
 - b. Ústavní zákon č. 236/1920 o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského
 - c. Ústavní zákon č. 294/1920 o podpisování zákonů a nařízení

³² Grónský, J.. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2005, s. 72

- d. Ústavní zákon č. 152/1926 o udělení státního občanství československého některým osobám
 - e. Ústavní zákony přijaté ohledně státních hranic a zákony ohledně odsouhlasení mezinárodních smluv Národním shromážděním
4. Ústavní dekrety prezidenta republiky (21. 7. 1940 – 27. 10. 1945), ústavním zákonem z roku 1946 byly prohlášeny za ústavní
 5. Některá nařízení Slovenské národní rady, Pražské dohody (ústavní charakter)
 6. Ústavní zákony schválené Prozatímním Národním shromážděním a Ústavodárným národním shromážděním (1945 – konec platnosti Ústavní listiny z r. 1920)

Přestože měly články o Ústavním soudu dobré umístění ve výše popsaném uvozovacím zákoně, tím popis Ústavního soudu v rámci Ústavní listiny z roku 1920 téměř končil. Zákon o ústavním soudě sice nebyl jako ústavní uveden, avšak prakticky byl za ústavní považován. Pro jasnou představu o tom, čeho se jednotlivé články zákona uvozujícího ústavní listinu týkaly, jsou níže v úplném znění vypsány:

Článek I.

1/ Zákony odporující ústavní listině, jejím součástkám a zákonům ji měnícím a doplňujícím jsou neplatné. → zásada ústavnosti norem, ústavní listina stojí nad zákony, je jim nadřazena

2/ Ústavní listina a její součástky mohou být měněny nebo doplňovány jen zákony označenými za ústavní (§ 33³³) → záruka nedotknutelnosti ústavních norem a hierarchie ústavního pořádku

Článek II.

Ústavní soud rozhoduje o tom, vyhovují-li zákony Republiky československé a zákony sněmu Podkarpatské Rusi zásadně článku I. → soulad zákonů s ústavní listinou – rozhoduje výhradně Ústavní soud

³³ Ústavní listina Československé republiky

Článek III.

1/ *Ústavní soud skládá se ze sedmi členů. Po dvou členech vysílá do něho nejvyšší soud správní a nejvyšší soud ze sebe. Ostatní dva členy a předsedu jmenuje prezident republiky.*

→ personální obsazení soudu a základní podmínky jeho sestavení

2/ *Podrobnosti, zejména o způsobu, jak oba jmenované soudy vysílají členy ústavního soudu, o funkčním jeho období, o řízení předním a o účincích jeho nálezů, stanoví zákon.*

→ zákonem se rozumí prováděcí zákon č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě, o něm podrobněji níže.

Dále nalezneme v § 20 odst. 6 Ústavní listiny neslučitelnost funkce ústavního soudce a zákonodárce: „Členové ústavního soudu, přisedící soudu volebního a ti, kdo jsou členy župních zastupitelstev, nemohou být zároveň členy Národního shromáždění.“

Posledním z ustanovení týkajících se ústavního soudu je § 54 odst. 13: *Působnost ústavního soudu vztahuje se na opatření, k nimž by jinak bylo třeba zákona, a bud' te'ž mu vládou předložena zároveň s vyhlášením ve Sbírce zákonů a nařízení. Ústavnímu soudu náleží, aby rozhodl, zdali opatření jemu předložená vyhovují odst. 8 b). (= Výbor je příslušný ve všech věcech náležících do zákonodárné a správní působnosti Národního shromáždění, ale není oprávněn měnit zákony ústavní (č. I uvozovacího zákona) a příslušnost úřadů, leč by šlo o rozšíření působnosti úřadů už zřízených novými úkoly.) Jedná se tedy o jakési „zvláštní kompetenční ustanovení“.³⁴*

4.1.2. Zákon č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě

Přijetím tohoto zákona byla provedena ustanovení popsaná výše, tedy ustanovení ústavní listiny ČSR. Byl rozdělen do 3 částí a obsahoval celkem 22 paragrafů.

První část nesla název „Složení ústavního soudu“ a bylo v ní rozebráno, z kolika soudců se Ústavní soud skládá, jak probíhá jejich jmenování a zastupování a funkční období těchto soudců. V druhé části byla popsána výlučná „Příslušnost ústavního soudu“. Třetí část pojednala o „Řízení před ústavním soudem“ – lze zde nalézt zde předpoklady

³⁴ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, str. 22

rozhodnutí (podání návrhu apod.). V posledním paragrafu bylo uvedeno, že: „*Zákon tento nabývá účinnosti zároveň s ústavní listinou.*“³⁵

4.1.3. Jednací řád č. 255/1922 Sb. z. a n.

Použitelnost jednacího řádu upravil § 8 zákona o ústavním soudě, a to takto: „*Podrobnosti jednání upraveny budou jednacím řádem, na kterém se usnese ústavní soud a který schvaluje prezident republiky.*“ Ač se v první chvíli zdálo, že schválit jednací řád by neměl být nikterak složitý či zdlouhavý proces, objevily se komplikace, které pramenily především z různorodého personálního složení Ústavního soudu (Nejvyšší správní soud, Nejvyšší soud ad.).

Jednací řád měl 70 článků a byl rozdělen do 8 částí/kapitol. V prvních třech byly popsány povinnosti předsedy, místopředsedy soudu, soudců a náhradníků. Čtvrtá část měla název „Plenární schůze ústavního soudu“ a byly zde uvedeny např. podmínky hlasování. Další část pojednala o řízení k návrhu, které se dělí na řízení předběžné mimo schůzi, schůzi neveřejnou, veřejné ústní líčení a poradu a hlasování. Následující část vymezila řízení z úřední povinnosti, které dělilo na řízení neveřejné a veřejné líčení. V poslední části byly všeobecná ustanovení.

O jednacím řádu se jednalo na druhé až páté plenární schůzi Ústavního soudu. Během druhé plenární schůze se vyrojily diskuze kolem jednacího jazyka, kdy někteří ústavní soudci měli za to, že by každý z nich měl užívat svého jazyka. Tento názor byl však majoritně odmítnut a za jednací jazyk byl nakonec označen československý.

Dalším tématem, které se dá zřejmě označit za jedno ze stěžejních, bylo, zda se hlasování na plenárních schůzích týká i náhradníků Ústavního soudu, nebo zda jsou k němu oprávněni pouze členové. Této otázky se týkal především § 2 odst. 2 zákona o ústavním soudě: „*Vykonav slib, svolá předseda do osmi dnů ústavní soud k ustavující schůzi, ve které ostatní členové a náhradníci složí slib stejného obsahu do rukou předsedových, načež zvolí ze sebe většinou hlasů místopředsedu...*“ Tomu, kdo byl zastáncem názoru, že hlasovat na plenárních schůzích mají i náhradníci, pomohl také fakt, že místopředseda Bílý byl tímto způsobem zvolen. Následné nepovolení hlasování náhradníkům by mohlo mít za následek zpochybnění volby soudce Bílého. Naproti tomu pro odpůrce této teorie svědčila hned první

³⁵ Zákon č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě

věta § 1 zákona o ústavním soudě: „*Ústavní soud skládá se ze 7 členů...*“, tedy nikoli ze 14 (7 členů + 7 náhradníků). Nejvyšší správní soud byl zastáncem spíše první teorie, Nejvyšší soud pak té druhé. Nakonec zvítězila druhá, tedy že náhradníci jsou plnohodnotnými účastníky plenární schůze.³⁶

O Jednacím řádu se hovořilo i na třetí a čtvrté plenární schůzi. Hledalo se řešení například v případě rozdílu mezi opatřením a zákonem, přesněji ve: „*...stanovení počtu hlasů, jakým má být přijat nález, že opatření nevyhovuje § 54 odst. 8 ústavní listiny.*“³⁷ Nakonec se ústavní soudci usnesli, že kvalifikovaná většina 5 hlasů, která je popsána v § 8 odst. 3 zákona o ústavním soudě se bude vztahovat i na opatření.

Po nalezení východisek ke všem sporným otázkám putoval návrh Jednacího řádu k prezidentovi. Ten se nezachoval pouze jako pasivní kontrasignátor, nýbrž se rozhodl návrh „opřipomínkovat“ a vrátit zpět Ústavnímu soudu k projednání. Vytkl chyby nejen stylistické, ale také věcné. Na páté plenární schůzi Ústavní soud projednal a odsouhlasil změny navržené prezidentem. Dne 29. května 1922 prezident Jednací řád podepsal.

Další předpisy

Platové podmínky členů ústavního soudu upravilo vládní nařízení č. 159/1923 Sb. z. a n., které bylo zrušeno v roce 1934 a nahrazeno novým č. 138/1934 Sb. z. a n.

4.2. Česká republika

4.2.1. Ústava České republiky č. 1/1993 Sb.

Výlučně Ústavnímu soudu jsou v Ústavě ČR věnovány články 83 – 89. Hned první článek logicky předesílá základní funkci Ústavního soudu, tedy že je „orgánem ochrany ústavnosti“ (čl. 83 Ústavy ČR). Ochranou se rozumí, že nebudou vydávány zákony ani konkrétní právní akty, které by Ústavě odporovaly. Jinými slovy jde o základní předpoklad demokratického státu - Ústava nesmí být jen prázdné slovo, je to souhrn závazných pravidel (práv a povinností), který musí každý (i stát samotný) dodržovat. Vzhledem k tomu, že má Ústavní soud určité odlišnosti od soustavy obecných soudů, omezuje se při kontrole a

³⁶ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, str. 54

³⁷ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, str. 58

přezkumu pouze na to, zda došlo k porušení základních práv a svobod – viz k tomu náleží Ústavního soudu č. 60 (svazek 2)³⁸, ve kterém se konkretizují pravidla pro hodnocení důkazů, a to především rozdíl mezi hodnocením obecných soudů a Ústavního soudu. Ústavní soud není kompetentní hodnotit důkazy rozdílně než obecné soudy, toto je možné pouze v případě, že byla rozhodnutím obecných soudů porušena základní práva a svobody.

Druhým slovem, které si žádá vysvětlení, je pojem ústavnost. Částečně byla již popsána výše. Jedná se to, že v případě vzniku jakéhokoli předpisu, který odporuje Ústavě, dochází k jeho zániku právě pro nesoulad s Ústavou. Každý je povinen ústavní práva a svobody respektovat.³⁹

Články 84 - 86 Ústavy popisují personální složení soudu, podmínky a předpoklady pro jmenování soudců, složení slibu do rukou prezidenta republiky a v neposlední řadě nepřipustnost stíhání soudce Ústavního soudu. Domnívám se, že tato problematika je totiž natolik obsáhlá, že si zaslouží vlastní zpracování - těmito ustanoveními se tedy práce podrobně zabývá v kapitole „Soudci Ústavního soudu“.

Článek 87 Ústavy⁴⁰ pojednává o věcné působnosti Ústavního soudu. Všechny kompetence jsou zařazeny do kapitoly „Pravomoc a působnosti Ústavního soudu“ pro přehlednější porovnání s kompetencemi Ústavního soudu ČSR.

Článek 88 a 89 Ústavy se vztahuje již přímo na řízení před Ústavním soudem. Stanovuje pravidla pro podání návrhu k zahájení řízení – kdo, jak. Zároveň také upřesňuje, které předpisy v řízení před Ústavním soudem aplikovat – nejen zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu, ale také subsidiárně občanský soudní řád. Dále také ještě zdůrazňuje, čím jsou soudci při posouzení vázáni – ústavními zákony a mezinárodními smlouvami. Zajímavostí je, že zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu sice není ústavním zákonem, avšak Ústavní soud je jím na základě odkazu v Ústavě, konkrétně v čl. 88 odst. 2 vázán.⁴¹ Přestože má každý z těchto tří základních druhů norem různou právní sílu, Ústavní soud při přezkumu nesmí upřednostňovat žádný z nich. S článkem 88 odst. 2 souvisí také čl. 95 odst. 1 Ústavy: „Soudce je při rozhodování vázán zákonem; je oprávněn posoudit soulad jiného

³⁸ Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

³⁹ Hendrych, D., Svoboda, C. a kolektiv, Ústava České republiky komentář, C. H. Beck, Praha, 1997, s. 134

⁴⁰ Ústava České republiky č. 1/1993 Sb.

⁴¹ Hendrych, D., Svoboda, C. a kolektiv, Ústava České republiky komentář, C. H. Beck, Praha, 1997, s. 147

právního předpisu se zákonem.“ Rozdíl mezi těmito dvěma ustanoveními je ten, že Ústavní soud je způsobilý posuzovat normy vyšší právní síly, tedy soulad nejen se zákony, ale soulad s ústavními předpisy, k tomu není oprávněn žádný obecný soud.

Článek 89 Ústavy obsahuje podmínky vykonatelnosti a závaznosti rozhodnutí. Rozhodnutí Ústavního soudu má podobu buď nálezu, nebo usnesení, podrobněji je zkoumáno v kapitole „Činnost Ústavního soudu“.

Dalším ustanoveními Ústavy, které se vztahuje mimo jiné i na činnost Ústavního soudu, jsou také články 81 a 82. Obsahují tzv. „4 N“, tedy že soudy jsou nezávislé, nestranné, soudci nepřeložitelní a podmínky neslučitelnosti funkce soudce s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani jakoukoli funkcí veřejné správě – jak je zmíněno výše.

Článek 4 Ústavy ČR – soudní ochrana základních práv a svobod. Jedná se o všechny základní práva a svobody, které se nachází v Listině základních práv a svobod⁴², ale zároveň také v ratifikovaných a vyhlášených mezinárodních smlouvách o lidských právech a základních svobodách (čl. 10 Ústavy). Soudní ochrana tvoří „*důležitou brzdu*“⁴³ výkonné moci. Článek 4 Ústavy se podobá článku 36 Listiny základních práv a svobod, z něhož vyplývá právo na soudní a jinou právní ochranu.

Čl. 19 odst. 2 specifikuje volitelnost osob do Senátu, neboli jednu ze základních podmínek způsobilosti ústavního soudce.

V souvislosti s Ústavou je třeba zmínit jednu ze základních pravomocí prezidenta – jmenování soudce Ústavního soudu, jeho předsedy a místopředsedy – která je obsažena v čl. 62 písm. e). Ke jmenování soudců Ústavního soudu prezident republiky potřebuje souhlas Senátu, ke jmenování předsedy a místopředsedů Ústavního soudu však již ne. Dokud Senát nebyl v 90. letech ustaven, udělovala souhlas Poslanecká sněmovna. Pouze prezidentovi však náleží, dle jakých kritérií soudce Ústavního soudu vybere. Ke svému rozhodování mu částečně pomáhá zákon o Ústavním soudu, který stanoví základní podmínky, mezi které patří například bezúhonnost, volitelnost do Senátu (viz výše) apod. (více v kapitole „Soudci Ústavního soudu“)

⁴² Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb.

⁴³ Hendrych, D., Svoboda, C. a kolektiv, Ústava České republiky komentář, C. H. Beck, Praha, 1997, s. 6

4.2.2. Zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

Zákon upravuje organizaci a řízení před Ústavním soudem a je uspořádán do pěti částí. Dělí se na organizaci, řízení, platové poměry soudce a asistenta (tato část nahrazena zvláštními předpisy, viz kapitola „Soudci Ústavního soudu“), kárné provinění a kárné řízení a přechodná a závěrečná ustanovení. Novelizován byl celkem 16 krát, naposledy zákonem č. 275/2012 o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů.

Do části první spadá především charakteristika funkce ústavního soudce, předsedy a místopředsedů ÚS, asistentů soudců, pravidla pro výkon této funkce. Pracovníprávní postavení soudců a jejich asistentů určuje §10 ZÚS⁴⁴, tedy v těchto věcech se bude postupovat podle zákoníku práce. Dále uvádí charakteristiku pléna a senátů a pravidla přidělování podání jednotlivým ústavním soudcům. V důvodové zprávě ZÚS je detailně popsán rozdíl mezi rozhodováním v plénu a v jednotlivých senátech. První část také obsahuje ustanovení o zastoupení nepřítomného soudce, pravidla pro usnášení se a rozhodování o návrzích. Spíše zajímavostí je § 25, který zakazuje shromáždění v okruhu 100 m od budovy Ústavního soudu. Posledním paragrafem je sídlo Ústavního soudu, za které je označeno Brno. Důvody změny oproti první ČSR jsou vypočteny v kapitole „Organizace Ústavního soudu“.

Druhá část je věnována problematice řízení před Ústavním soudem. Obsahuje ustanovení o zahájení řízení, účastnících, jednacím jazyku (český jazyk), návrhu na zahájení řízení, náklady řízení ad. V § 36 je výčet důvodů, na základě jakých může být soudce vyloučen z projednání – tedy podmínky vyloučení pro podjatost. V § 44 a n. je popsáno ústní jednání – podmínky, průběh, předvolání, dokazování. U dokazování je třeba uvést, že Ústavní soud je vázán důkazy, které byly provedeny v předchozích řízeních (pokud během provádění nedošlo k porušení základních práv a svobod). Část druhá dále obsahuje dělení forem rozhodnutí Ústavního soudu na nálezy a usnesení včetně jejich podrobného popisu a způsobu jejich uveřejnění/doručení. Za důležitý považuji § 63, který odkazuje na subsidiární použití občanského soudního řádu a předpisů určeným k jeho provedení – např. vyhlášky ministerstev aj.

V hlavě druhé (stále druhé části ZÚS) jsou systematicky do oddílů uspořádány jednotlivé druhy řízení před Ústavním soudem:

⁴⁴ Zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

- Řízení o zrušení zákona a jiných právních předpisů
- Řízení o souladu mezinárodních smluv podle čl. 10a a čl. 49 Ústavy s ústavními zákony
- Řízení o ústavních stížnostech
- Řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora
- Řízení v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a o neslučitelnosti výkonu funkcí poslance nebo senátora podle čl. 25 Ústavy
- Řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky
- Řízení o návrhu prezidenta republiky na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu podle čl. 66 Ústavy
- Řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu
- Řízení ve sporech o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy
- Řízení ve věcech referenda o přistoupení České republiky k Evropské unii
 - Řízení o nevyhlášení referenda
 - Řízení o nezákonnosti postupu při referendu

Část třetí se týká platových poměrů soudce a asistenta. Úprava podle tohoto zákona však byla zrušena vydáním několika zákonů, které ZÚS v tomto nahradily:

- SOUDCI → Zákon č. 236/1995 Sb. o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců (ve znění zák. č. 138/1996 Sb. → upravuje ustanovení o platu, dalším platu, náhradách výdajů, naturálním plnění a odchodném soudců⁴⁵)
- ASISTENTI SOUDCŮ → Zákon č. 143/1992 Sb. o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech

Část čtvrtá nese název Kárné provinění a kárné řízení. Dle § 133 odst. 1 ZÚS se za kárné provinění považuje *jednání, jímž soudce snižuje vážnost a důstojnost své funkce nebo*

⁴⁵ Mikule, V., Sládeček, V., Zákon o Ústavním soudu, komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod, Eurolex Bohemia, Praha 2001, s. 357

ohrožuje důvěru v nezávislé a nestranné rozhodování Ústavního soudu, jakož i jiné zaviněné porušení povinností soudce. Oproti obecným soudům se zde na výše zmíněnou vážnost a důstojnost klade ještě větší důraz. Na Ústavní soud se nevztahují zákony o kárné odpovědnosti soudců obecných soudů (zákon č. 6/2002 Sb. o soudech a soudcích).

Přechodná a závěrečná ustanovení páté části ZÚS upravují podmínky podávání ústavních stížností v raném období fungování Ústavního soudu dle ZÚS – tedy s možným přesahem do období České a Slovenské Federativní republiky. Dále také přechodné ustanovení ohledně počátku činnosti prvního Ústavního soudu České republiky.

4.3. Shrnutí

Základním rozdílem mezi oběma obdobími je pochopitelně rozsah - ať už proti sobě hodnotíme jednotlivé ústavy nebo rovnou oba zákony o Ústavním soudu (soudě – r. 1920), nelze si nevšimnout, že novodobá úprava je zpracována jednoznačně obsáhleji. Přesto mě překvapilo, jak jsou některé články ústav či paragrafy zákonů uspořádány podobně. Je patrné, že při sestavování Zákona o Ústavním soudu z roku 1993 navrhovatelé čerpali mnohé i z de facto 70 let staré úpravy. Není se vlastně ani čemu divit vzhledem k tomu, že se během desítek let, které oddělovaly tyto dvě zkoumané úpravy, ve vývoji Ústavního soudu vzhledem k jeho praktickému nefungování „nic zásadního“ neudálo. Níže srovnávám několik vybraných článků/paragrafů, které mě zaujaly.

Článek II. uvozujícího ústavního zákona z r. 1920⁴⁶, který říká, že Ústavní soud rozhoduje o tom, vyhovují-li zákony republiky Československé a zákony sněmu Podkarpatské Rusi článku I., odpovídá článku 83 Ústavy ČR a vymezuje tak základní působnost Ústavního soudu, tedy že rozhoduje o souladu zákonných a jiných norem s ústavou. Jednotlivé kompetence obsahuje starší úprava až v prováděcím zákoně č. 162/1920 Sb., novodobá úprava má základní kompetence vypsány v článku 87 Ústavy, podrobně rozebrány jsou pak v zákoně č. 182/1993 Sb. v rámci ustanovení o jednotlivých druzích řízení (část druhá, hlava druhá).

⁴⁶ Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky

Článek II. odst. 2 uvozujiícího zákona z r. 1920 odpovídá čl. 9 Ústavy ČR, tedy že ústavní zákony mohou být měněny pouze ústavními zákony, dbá se tedy o dodržování základní hierarchie předpisů různé právní síly.

Článek III. uvozujiícího ústavního zákona z r. 1920 popisuje složení soudu a způsob, jakým jsou do něj soudci vysíláni. K tomu se dá srovnat článek 84 Ústavy ČR, který hovoří rovněž o složení a také o funkčním období soudců. Rozdíl je v tom, že článek 84 Ústavy uvádí, kdo může být soudcem Ústavního soudu – bezúhonný občan, který je volitelný do Senátu atp. V roce 1920 se však toto ustanovení nacházelo nikoli v Ústavě (ústavní listině), nýbrž v zákoně o ústavním soudě, konkr. v § 1 odst. 6 – *členy ústavního soudu, jakož i náhradníky, mohou býti pouze osoby práva znalé, volitelné do senátu, které nejsou členy žádného ze jmenovaných sborů zákonodárných. (Zákon č. 162/1920 Sb. o ústavním soudě).* Volitelnost do Senátu se však v ústavě z roku 1920 nacházela – § 15.

Otázka neslučitelnosti funkce ústavního soudce s jinými funkcemi je velmi atraktivní a poutavá. Ústavní vymezení této problematiky v roce 1920 je následující: „*Soudcové z povolání nesmějí zastávati jiných funkcí placených stálých neb občasných, pokud zákon nestanoví výjimky.*“⁴⁷ Prováděcí zákon konkretizuje, že nesmí jít o členy žádného ze zákonodárných sborů (§ 1 odst. 6 ZÚS 1920⁴⁸). Současná Ústava v článku 82 odst. 3 uvádí, že „*Funkce soudce není slučitelná s funkcí prezidenta republiky, člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě.*“ Toto konkretizuje ZÚS v § 4 odst. 3: „*Výkon funkce soudce je neslučitelný s jinou placenou funkcí nebo jinou výdělečnou činností, s výjimkou správy vlastního majetku, činnosti vědecké, pedagogické...*“ Je zřejmé, že výčet dnešních podmínek znamená větší omezení pro současného ústavního soudce, je to však důležité pro zachování soudcovské nezávislosti a nestrannosti. Jako příklad lze uvést předsedu Ústavního soudu ČSR Karla Baxu, který současně zastával funkci primátora Prahy. Tehdy tedy neplatilo to, že nesmí vykonávat jakoukoli funkci ve veřejné správě. Vadit to začalo až při jeho druhém jmenování v roce 1937, kdy sílil tlak z kanceláře prezidenta republiky, aby v úřadě primátora skončil (začínal být zřejmě čím dál víc vnímán vliv, který primátor a ústavní soudce v jedné osobě může mít). Tak se i posléze stalo. (Přesto se však kvůli dalším diskuzím a politickým

⁴⁷ Ústavní listina Československé republiky

⁴⁸ Zákon č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě

komplikacím nového jmenování do funkce ústavního soudce nedočkal a zemřel v lednu 1938.)⁴⁹

Současný ZÚS v sobě obsahuje v podstatě to, co ZÚS 1920 v kombinaci s Jednací řádem ústavního soudu⁵⁰ tehdejší doby. ZÚS 1920 například charakterizoval obecně řízení před Ústavním soudem, naproti tomu Jednací řád konkretizoval řízení tím, že ho rozdělil na „řízení k návrhu“ a „řízení z úřední povinnosti“. V současnosti existuje pouze ZÚS a ještě tzv. Organizační řád, který však směřuje „dovnitř“ Ústavního soudu a obsahuje především přehled jeho organizační struktury (úseky, odbory), zásady řízení, ustanovení o zaměstnancích apod. Schvalovací proces tohoto Organizačního řádu probíhá velmi jednoduše, a to pouze připojením podpisu (schválil a vydal) předsedy Ústavního soudu – nyní JUDr. Pavla Rychetského.

K činnosti Ústavního soudu se vztahují i jiné zákony, které ji v různých ohledech doplňují – např. zákon č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, který Ústavní soud potvrzuje jako organizační složku, nebo také zákon č. 159/2006 Sb. o střetu zájmů, který podává výklad pojmů veřejný funkcionář, střet zájmů, dále popisuje proces podávání oznámení o osobním zájmu, majetku apod. a také např. situace, kdy se veřejný činitel dopustil přestupku.

⁴⁹ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, str. 134 a n.

⁵⁰ Jednací řád č. 255/1922 Sb. z. a n.

5. Organizace Ústavního soudu

5.1. Struktura a správa Ústavního soudu

5.1.1. Československá republika

Hlavní součástí Ústavního soudu byli ústavní soudci. Podle článku III odst. 1 uvozujícího zákona č. 121/1920 Sb. z. a n. jich bylo sedm - z toho jeden předseda a jeden místopředseda. Více o této funkci v kapitole „Soudci Ústavního soudu“.

Dvěma nejdůležitějšími úředníky při Ústavním soudu byli:

- tajemník Ústavního soudu dr. Jaroslav Krejčí (ve funkci od 1921 do 1938, poté se stal předsedou Ústavního soudu), současně také ministerský tajemník v presidiu ministerské rady⁵¹
- přednosta kanceláře Ústavního soudu Julius Holán (ve funkci od 1921 až do konce ukončení činnosti Ústavního soudu první ČSR), současně také ředitel pomocných úřadů při presidiu ministerské rady

Na správném chodu Ústavního soudu se podíleli ještě čtyři další úředníci z presidia ministerské rady – v některých letech jich bylo dle potřeby i více. Jejich činnost byla nepravidelná, nárazová, trvale vykonávali práci pouze pro presidium ministerské rady. Účetnictví zajišťovala taktéž účtárna presidia ministerské rady - předseda ústavního soudu Baxa si časem na ministerstvu financí vymohl alespoň poukazovací právo vůči účtárně (zdůrazňuje potřebu alespoň částečné autonomie v rámci ostatních státních orgánů).

5.1.2. Česká republika

Obecně se dá organizace Ústavního soudu rozdělit na část soudní a na soudní správu.⁵² Dle Organizačního řádu vydaného 14. 10. 2010 (pravidelně se obměňuje) JUDr. Pavlem Rychetským je Ústavní soud rozdělen na úseky a útvary:

- útvar kanceláří soudce (část soudní)

⁵¹ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 67

⁵² Mikule, V., Sládeček, V., Zákon o Ústavním soudu, komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod, Eurolex Bohemia, Praha 2001, s. 41

- úsek generálního sekretáře Ústavního soudu
- úsek soudní správy

Ústavní soud se z personálního hlediska skládá z předsedy, dvou místopředsedů a dalších soudců (§ 1 ZÚS). Všichni soudci se souhrnně nazývají plénum (§ 11 ZÚS). Ke každému soudci je jmenován alespoň jeden asistent soudce. (§ 8 odst. 1 ZÚS). Soudcům se podrobně věnuje následující kapitola. Dalšími osobami podílejícími se na činnosti Ústavního soudu jsou generální sekretář, ředitel soudní správy, asistenti předsedy, vedoucí kanceláře předsedy, interní auditor a bezpečnostní ředitel. Předseda Ústavního soudu je pověřen správou Ústavního soudu. Justiční stráž funguje jako ostraha Ústavního soudu a nepatří do organizačního schématu Ústavního soudu.

Hierarchicky níže se nacházejí úseky, odbory, oddělení a referáty. Charakteristika všech těchto typů jednotek se nachází v Organizačním řádu v kapitole 1.6 pod názvem Organizační názvosloví. Každá jednotka má svého vedoucího (kromě referátu), který má oprávnění v rozsahu své funkce vykonávat činnost.

V kapitole 2.4 se nacházejí tzv. Poradní orgány – škodní a likvidační komise, inventarizační komise a skartační komise. Jsou zřizovány předsedou Ústavního soudu. Existují také ad hoc zřízené pracovní skupiny pro řešení aktuálních problémů. Tyto slouží jednotlivým vedoucím zaměstnancům jako poradci (kap. 2.4.3. Organizačního řádu).

V příloze Organizačního řádu je pro přehlednost rozkreslené schéma kompletní organizační struktury Ústavního soudu.

5.1.3. Srovnání

Z výše uvedených informací je patrné, že nynější organizační struktura Ústavního soudu je mnohem členitější a složitější než ta v ČSR. Současný Ústavní soud má obrovský samostatný úřednický aparát, ČSR vyřizovala (především technické) záležitosti přes presidium ministerské rady. Tlak na Ústavní soud v ČSR nebyl tak silný, proto mohl Ústavní soud zasedat nepravidelně, scházet se podle potřeby a množství činnosti. V souvislosti s tím pak bylo tedy možné, že ústavní soudci měli zároveň i jiná zaměstnání/funkce. To se v ČR stát nemůže. Nyní dosahuje organizační struktura Ústavního soudu natolik enormních

rozměrů, že se všichni zaměstnanci a soudci Ústavnímu soudu musí práci pro Ústavní soud věnovat soustavně. Příčin této diametrální odlišnosti spatřují několik:

- Více kompetencí Ústavního soudu ČR, z čehož vyplývá o vysoké procento větší nápor podání, než tomu bylo v době existence Ústavního soudu v ČSR. Konkrétní definice jednotlivých kompetencí obou republik jsou uvedeny v kapitole „Působnost a pravomoc Ústavního soudu“.
- Lepší pochopení Ústavního soudu ČR jako stálého státního orgánu, tedy větší respekt vůči této instituci a z toho plynoucí celkově lepší podmínky pro vývoj. ČSR měla nevýhodu v tom, že byla první, tedy právě jejím úkolem bylo vybudovat pevný základ a diskuzemi se dobrat vyřešení mnoha otázek, které se ve spojitosti se zřízením Ústavního soudu vyrojily. Kromě nich nebyla také nouze o spory týkající se rozdělení kompetencí v rámci dělby moci a přiznání tak zásadní možnosti rozhodování o ústavnosti norem orgánu, jehož existenci stále někteří zpochybňovali.
- Historické okolnosti, které již s přítomností Ústavního soudu v ČR počítaly na rozdíl od ČSR, kde se tento orgán objevil naprosto poprvé. Přece jenom bylo znát, že ČR měla na co navázat. Zejména ČSFR usnadnila České republice vstup do ústavního soudnictví a nechala ji tak pokračovat „ve svých šlépějích“. Ústavní soud ČSR ale také nevznikl z ničeho nic – za jeho předchůdce se dá považovat svým způsobem Říšský soud a velkou inspiraci si ČSR brala také z Rakouska, jehož ústavní soud byl podstatně činorodější, a dále také například z Německa nebo Francie či Spojených států amerických.

5.2. Rozpočet

5.2.1. Československá republika

První dva roky své existence neměl Ústavní soud své vlastní finanční prostředky. V roce 1923 mu bylo v rozpočtu konečně vyhrazeno jasné místo. Níže je výčet, kolik bylo uvolněno peněz na určené druhy výdajů:

- 150 000 Kč – řádné výdaje (náhrady soudcům, cestovné, odměna personálu)
- 25 000 Kč – věcné výdaje (kancelářské potřeby, knihy)

- 100 000 Kč – mimořádné výdaje – na výbavu místností⁵³

Vzhledem k předchozímu dvouletému fungování nebylo zcela jasné, kolik peněz je pro Ústavní soud přesně potřeba. Řádné výdaje byly zhruba o třetinu nižší, než se původně počítalo. Věcné výdaje zpočátku odpovídaly výši v rozpočtu (téměř 25 000 Kč), ale to bylo především kvůli tomu, že bylo potřeba vše nově vybavit a zařídit. V následujících letech částka výrazně klesla – v roce 1926 až například ke 3 000 Kč. Mimořádné výdaje již ve svém názvu ukrývají svůj dočasný význam, tedy bylo s nimi počítáno pouze do roku 1925.

Ve třicátých letech byl rozpočet Ústavního soudu podrobován velké kritice kvůli pobírání peněz a nevykazování žádné činnosti, a to především ze strany Národního shromáždění. Vládním nařízením č. 138/1934 Sb. z. a n. o náhradě členům ústavního soudu došlo k úpravě platových poměrů náhradníků – denní sazba snížena ze 200 Kč na 100 Kč (kromě předsedy a místopředsedy), dále došlo k poklesu výše platů ústavních soudců – z původních 6000 Kč ročně se v roce 1937 plat snížil až na 2000 Kč. Po svém jmenování si předseda Ústavního soudu Jaroslav Krejčí prosadil tzv. reprezentační přídavek pro předsedu Ústavního soudu ve výši 24 000 Kč⁵⁴.

5.2.2. Česká republika

Ústavní soud má vlastní kapitolu v rozpočtu. Částky, které se objevují v položce „výdaje“, jsou pochopitelně neporovnatelné s těmi v ČSR. Vybrala jsem si pro srovnání rozpočet pro rok 2013, tedy ten aktuální. Předpokládané výdaje činí celkem 155 356 000 Kč a jednotlivé položky jsou níže:

- 20 266 000 Kč – platy soudců
- 2 888 000 Kč – náhrady výdajů spojené s výkonem funkce
- 132 202 000 Kč – ostatní výdaje na zajištění činnosti (platy zaměstnanců, povinné pojistné placené zaměstnavatelem aj.)⁵⁵

⁵³ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 69

⁵⁴ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 147

⁵⁵ Rozpočet- závazné ukazatele. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-10]. Dostupné z: http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/Rozpocet/zavazne_ukazatele_2013.pdf

V závěru každého uplynulého kalendářního roku vypracuje Ústavní soud účetní rozvahu a výkaz zisků a ztrát.

5.3. Sídlo Ústavního soudu

Ústavní soud ČSR měl sídlo v Praze, Ústavní soud ČR má sídlo v Brně.

5.3.1. Československá republika

K sídlu ústavního soudu se vztahuje § 6 zákona o ústavním soudě. Podle něj je sídlo ústavního soudu v Praze a „potřebný personál pomocný, místnosti a věcné potřeby opatří vláda“. Znamenalo to tedy (především pro předsedu vlády) kompletně se „postarat“ o Ústavní soud – poskytnout prostory, sehnat vybavení – od nábytku až po psací potřeby a v neposlední řadě zřídit úřednický aparát na administrativní pomoc ústavním soudcům.

Ústavní soud se nejprve scházel na Pražském hradě (v sídle vlády) – v paláci obklopujícím III. hradní nádvoří. V roce 1923 Ústavní soud přesídlil do sídla unifikačního ministerstva (ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a organizace správy v Československé republice⁵⁶), které bylo na rohu ulic Dušní a Bílkova na Starém Městě. Předpokladem bezproblémového soužití obou institucí bylo určité přizpůsobení se ústavního soudu unifikačnímu ministerstvu – například tím, že veškeré úpravy, které bude chtít Ústavní soud v místnostech svého nového působení provést, budou uskutečněny na jeho náklady, nikoli tedy na náklady unifikačního ministerstva. Vzhledem k tomu, že zpočátku neměl Ústavní soud vůbec žádné finanční prostředky, užíval v letech 1920 – 1921 ke svým schůzím a veřejným líčením primátorský sál na Staroměstském náměstí. Přestože měl Ústavní soud od roku 1923 své vlastní působíště, ne všichni jeho členové (ať už soudci nebo jiní zaměstnanci) toto akceptovali. S ohledem na to, že například předseda Ústavního soudu byl zároveň primátorem, bylo nasnadě, že sídlil ve své primátorské kanceláři. To samé někteří úředníci – tajemník a přednosta kanceláře. Úřadovali v místě svého obvyklého a stálého působení, a to v sídle předsednictva ministerské rady.⁵⁷

⁵⁶ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, S. 66

⁵⁷ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 69

5.3.2. Česká republika

Podle § 26 ZÚS je sídlem Ústavního soudu Brno – navazovalo se na úpravu v České a Slovenské Federativní Republice. Je to i praktické s ohledem na fakt, že v Brně sídlí Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud, a také typické pro více zemí v rámci Evropy. Ústavní soud sídlí konkrétně v paláci v Joštově ulici, dříve bylo toto místo sídlem Moravského zemského sněmu.

5.4. Srovnání

To, že se Ústavní soud ČR nemusel potýkat s nepříjemnostmi kolem vyhledávání vhodných prostor, mu značně upevnilo výchozí pozici. Bylo od počátku jasné, že musí mít místo, ze kterého by mohl pravidelně rozhodovat. ČSR byla v tomto v nevýhodě. Každý z ústavních soudců měl své vlastní zaměstnání, proto to nejprve vypadalo, že bude stačit jakási místnost pro „občasné“ schůze. Časem se však ukázalo, že opak je pravdou. Bylo třeba soustředit vše do jednoho místa a vytvořit tak určité zázemí pro orgán tak zásadní důležitosti, jakým Ústavní soud bezpochyby byl.

Otázka rozpočtu je velmi podobná otázce sídla. Novodobý Ústavní soud má vlastní kapitolu v rozpočtu a jsou na jeho činnost ročně vydávány nemalé finanční prostředky – viz výše. Ústavní soud ČSR dostával ze začátku peníze z rozpočtového provizoria a až po několika letech byly uvolněny prostředky přímo na jeho činnost – viz výše.

Ač se může zdát, že rozdíl mezi oběma úpravami je v otázkách tvorby sídla a rozpočtu propastný, já to vnímám spíše tak, že Ústavní soud ČSR si dokázal i přes své omezené možnosti důrazně vydobýt postavení v rámci státních orgánů, přičemž se velkou měrou zasloužil o vytvoření pevných základů pro další generace.

6. Soudci Ústavního soudu

6.1. Československá republika

6.1.1. Právní úprava

V následujícím článku jsou shrnuty a přehledně popsány ustanovení těchto předpisů:

- Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. uvozující ústavní listinu ČSR
- Zákon č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě
- Jednací řád č. 255/1922 Sb. z. a n.

6.1.2. Složení

- **Soudci**

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n. uvozující ústavní listinu ČSR v článku III. v prvním odstavci vymezuje počet soudců Ústavního soudu na sedm. Zároveň specifikuje, jak jsou do úřadu vysíláni, tedy:

- 2 soudci z Nejvyššího soudu správního
- 2 soudci z Nejvyššího soudu
- 2 soudci + předseda dle úsudku prezidenta republiky

Druhý odstavec téhož článku odkazuje na detailnější úpravu této problematiky - na zákon č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě. Ten v otázce výběru soudců konkretizuje zejména třetí odrážku (viz výše), a to zmíněný „úsudek“ prezidenta republiky, které značně omezuje. Nedá se totiž hovořit o jeho samostatné kompetenci, nýbrž pouze o jeho samostatném výběru ze tří kandidátů, které mu navrhne Poslanecká sněmovna, Senát a Sněm Podkarpatské Rusi, celkem tedy 9 osob. Trojice, které jednotlivé zákonodárné komory navrhnou, se podle § 1 odst. 2 ZÚS 1920 nazývají „terna“ (z latinského terni – po třech). Znepokojující je, že v případě nesouhlasu prezidenta s návrhem zákonodárných sborů hrozí, že ke zvolení kandidátů nedojde a volba se bude z důvodu hledání konsenzu „točit v kruhu“. Zároveň tím může být ohrožena i nezávislost Ústavního soudu ve vztahu k zákonodárné moci.

Ústavní soudci z jednotlivých soudů (Nejvyššího správního a Nejvyššího) jsou na základě § 1 odst. 4 ZÚS 1920 voleni v rámci svých soudů na jejich plenárních schůzích.

- **Náhradníci**

V případě zaneprázdněnosti (jakkoli časově náročné) nastupuje podle §1 odst. 5 ZÚS 1920 na místo ústavního soudce náhradník. Ten má v souvislosti s čl. 4 JŘ veškerá oprávnění a povinnosti jako člen Ústavního soudu, kterého zastupuje.

- **Předseda a místopředseda**

Předseda, kterého vybírá prezident republiky z navržených teren, složí dle § 2 odst. 1 ZÚS 1920 do rukou prezidenta slib, „*že bude přesně a nestranně zachovávat všechny zákony ústavní*“⁵⁸. Poté do jeho rukou skládají slib ostatní členové Ústavního soudu, a to na první, tzv. ustavující schůzi, kterou předseda svolá do 8 dnů od svého jmenování (§ 2 odst. 2 ZÚS 1920). Podle čl. 1 JŘ je odpovědný za řízení Ústavního soudu. Může být zastoupen místopředsedou, který má stejná práva a povinnosti jako předseda, kterého zastupuje. Podmínkou pro zastupování předsedy je dle čl. 2 JŘ jeho zaneprázdněnost nebo uprázdnění jeho místa (například když zemře).

Podmínky:

- znalost práva
- volitelnost do Senátu
- nesmí být členem zákonodárného sboru

6.1.3. Funkční období

Funkční období je desetileté. V případě, že se z jakéhokoli důvodu (nejčastěji v případě, že se ústavní soudce stane členem zákonodárného sboru, což je předpoklad neslučitelnosti s funkcí ústavního soudce) uvolní místo soudce během funkčního období, je za shodných podmínek, jako byl zvolen odstoupivší soudce, vybrán jeho nástupce (§ 4 ZÚS 1920).

6.1.4. Plat

Dle § 5 ZÚS 1920 *má člen ústavního soudu nárok na náhradu*. Výše je stanovena pomocí vládního nařízení č. 159/1923 Sb. z. a n. a č. 138/1934 Sb. z. a n. Soudci a místopředseda ústavního soudu pobírali paušálně 9 000 Kč ročně, předseda Ústavního soudu

⁵⁸ § 2 odst. 1 ZÚS 1920

24 000 Kč ročně, náhradníci byli odměněni pouze formou denní sazby, a to 200 Kč za každý odpracovaný den. Současně bylo členům Ústavního soudu propláceno cestovné – prostřednictvím účtárny předsednictva vlády.⁵⁹ Ve třicátých letech byl ústavním soudcům plat vládním nařízením snížen – viz podkapitola „Rozpočet“ v kapitole „Organizace Ústavního soudu“.

6.1.5. Realita

Nejprve byli ustanoveni ústavní soudci ze dvou nejvyšších soudů:

- Nejvyšší soud – A. Bílý, F. Vážný
- Nejvyšší správní soud – V. Vlasák, J. Bohuslav

Návrhy z teren (trojice kandidátů, každý navržen jedním ze zákonodárných sborů, viz podkapitola 7. 1. 2. „Složení“) přišly o pár měsíců později, přesto ke jmenování soudců do úřadu došlo až v říjnu 1921. Z praktického hlediska se jevilo jako problém především neustavení Sněmu Podkarpatské Rusi (ke kterému nedošlo po celé období první republiky). Pravomoc navrhnout tři kandidáty za něj vykonávala vláda ČSR. Prezident T. G. Masaryk respektoval názor zákonodárných orgánů, tedy velmi rychle došlo ke jmenovacímu aktu (který byl písemný, jmenování bylo uskutečněno doručením) a dalšími soudci se stali: B. Bobek, K. Volenský a K. Baxa jako předseda Ústavního soudu. Soudce Volenský zemřel v době mezi nominací a jmenováním a jelikož se toto prezident dozvěděl až po doručování jmenování, nahradil ho až později K. P. Mačíkem.⁶⁰

Co se týče platových podmínek, došlo hned v počátku funkčního období k nepřijemnostem. Původně měla být funkce ústavního soudce koncipována jako čestná, tedy soudci by dostávali příspěvek pouze na stravné a cestovné. S tím souhlasili představitelé z Nejvyššího správního soudu, avšak nikoli ostatní. S ohledem na nejasnou budoucnost byly diskuze na toto téma poměrně rozsáhlé a dramatické. Předseda Baxa byl ze situace natolik znepokojen, že nevylučoval možnost odstoupení členů. Ústavní soudci požadovali paušální náhradu za výkon této funkce, nechtěli se spokojit pouze s denní sazbou – a kdyby, tak nikoli ve výši 100 Kč na den, ale alespoň 200 Kč. Poukazovali na vážnost funkce a srovnatelnost

⁵⁹ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 64

⁶⁰ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 47 a n.

s výkonem funkce jakéhokoli jiného ústavního činitele. Ač jejich představa platového ohodnocení značně převyšovala hodnotu, kterou nakonec v roce 1923 vládním nařízením č. 159//1923 získali, dosáhli kompromisu, který se v dané době dal považovat za úspěch – měli sice nižší plat, než požadovali, ale zato paušální (kromě náhradníků, ti měli denní sazbu, ale zvýšenou na 200 Kč na den). Do chvíle vydání tohoto nařízení se na pokrytí nákladů na činnost Ústavního soudu uvolňovaly finanční prostředky z rozpočtových rezerv.⁶¹

Ve 30. letech byla nominace nových členů Ústavního soudu zdržována vládou. Ta neměla čisté svědomí, co se týče zmocňovacích zákonů, které ve své činnosti hojně využívala. Vláda jednala prakticky jako zákonodárný orgán, ač jím rozhodně už z podstaty věci nebyla. Zdržování se projevilo tak, že prezident republiky podepsal jmenovací dekrety na nové funkční období Ústavního soudu, které byly soudcům doručeny až s velkým zpožděním. Prezident se distancoval od nařčení, že by snad on byl dohodnutý s předsedou vlády na tomto kroku. Nakonec byl v březnu roku 1938 jmenován předsedou Ústavního soudu Jaroslav Krejčí, který svolal ustavující schůzi na květen 1938. Tím začalo druhé funkční období Ústavního soudu ČSR.

6.2. Česká republika

6.2.1. Právní úprava

V následujícím článku jsou shrnuty a přehledně popsány ustanovení těchto předpisů:

- Ústava ČR č. 1/1993 Sb. (+ Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb.)
- Zákon č. 182/1993 Sb. o ústavním soudu
- Organizační řád a jiné vnitřní předpisy Ústavního soudu⁶²

6.2.2. Složení

- **Soudci**

Ústavní soud se na základě § 1 ZÚS skládá z předsedy, dvou místopředsedů a dalších soudců. Jeho vnitřní struktura se dá rozdělit na plénum (všichni soudci) a 4 tříčlenné senáty.

⁶¹ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 63

⁶² Vnitřní předpisy. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/vnitri-predpisy>

V plénu se rozhoduje o otázkách závažnějšího rázu, kterým je potřeba věnovat zvýšenou pozornost. Jejich výčet se nachází v § 11 odst. 2, 3 ZÚS. O ostatních věcech se rozhoduje v senátech, kterým předseda Ústavního soudu přiděluje vždy na rok rozvrh jejich činnosti.

Podle článku 84 Ústavy je ústavních soudců patnáct. Na určité časové období (ne natrvalo) se může stát, že soudců bude i méně, minimálně však 10 (v některých případech 12, aby byli usnášeníschopní v plénu)⁶³. Soudci jsou jmenováni prezidentem republiky, který toto činí se souhlasem Senátu. Senátu je k vyslovení souhlasu stanovena lhůta 60 dní, kterou pokud promešká, má se zato, že se jmenováním souhlasí (§ 6 odst. 1 a 2). Zahájení výkonu funkce nastává však až po složení slibu ústavního soudce do rukou prezidenta republiky (čl. 85 Ústavy).

Základními předpoklady funkce soudce, které vyplývají z Ústavy (čl. 81, 82), jsou obecně nestrannost a nezávislost. Soudce musí být apolitický a rozhodovat se pouze na základě příslušných předpisů, kterými je ve své funkci vázán. S tím souvisí inkompatibilita funkce soudce s funkcí prezidenta republiky a člena Parlamentu ani s jakoukoli funkcí ve veřejné správě (čl. 82 odst. 3 Ústavy). Podle ZÚS se neslučitelnost vztahuje i na jinou placenou funkci nebo jinou výdělečnou činnost. Úplný výčet zakázaných činností se nachází v § 4 odst. 3, 4 ZÚS. Těmito omezeními se Ústavnímu soudu umožňuje samostatné rozhodování a klade se jimi důraz na diferencování soudnictví a správy.

Další otázkou je trestní odpovědnost soudců. Odpovědnost za přestupek se na ně nevztahuje (§ 4 odst. 2 ZÚS). Pro případ trestního stíhání mají ústavní soudci imunitu. Pro zahájení trestního stíhání je nutný souhlas Senátu – pokud ten stíhání odepře, je již navždy vyloučeno – viz čl. 86 odst. 1 Ústavy. V tomto kontextu má Ústavní soud shodné postavení jako Poslanecká sněmovna nebo Senát. Tím ovšem není dotčena kárná odpovědnost soudců, která je upravena ve čtvrté části ZÚS. Otázka zadržení je upravena v čl. 86 odst. 2 Ústavy.⁶⁴

Poslední poznámkou k funkci soudce bude povinnost mlčenlivosti. Ústavní soudce je osoba vážená a s ohledem na zachování své důvěryhodnosti pochopitelně nesmí nikomu sdělovat informace, které se v průběhu své činnosti a v rámci své funkce dozví (§ 5 ZÚS). Na

⁶³ Hendrych/Svoboda a kolektiv, Ústava Česk republiky komentář, 1. vydání, C. H. Beck, Praha, 1997, s. 136 a n.

⁶⁴ Hendrych/Svoboda a kolektiv, Ústava Česk republiky komentář, 1. vydání, C. H. Beck, Praha, 1997, s. 139

to nepřímo navazuje i právo ústavního soudce *odepřít svědectví o skutečnostech, které se dozvěděl v souvislosti s výkonem své funkce*. To je upraveno v čl. 86 odst. 3 Ústavy.

- **Asistenti**

Účelem asistenta soudce je usnadnit ústavním soudcům práci odejmutím jim části jejich agendy. Ústavní soudci mohou jednodušší úkoly zcela ponechat svým asistentům. Rozhoduje však výhradně soudce.⁶⁵

Každý soudce má zákonný nárok na alespoň jednoho asistenta, toho jmenuje a odvolává předseda Ústavního soudu na návrh soudce, o jehož asistenta se jedná. (§ 8 odst. 1 ZÚS). Na asistenta soudce se vztahují podobná pravidla jako na soudce – např. v otázce mlčenlivosti.

Předpokladem výkonu této funkce jsou určité zákonné podmínky, které jsou obsaženy v § 9 ZÚS, a to bezúhonnost a vysokoškolské právnické vzdělání. Dříve byla podmínkou ještě 5letá praxe, avšak novelou z roku 1998 byla zrušena.

- **Předseda a místopředseda**

Dle § 2 jmenuje prezident republiky ze soudců Ústavního soudu předsedu a dva místopředsedy. Pravomoci předsedy Ústavního soudu jsou poměrně rozsáhlé. Za jednu z hlavních je považován výkon správy Ústavního soudu (§ 3 odst. 1 b) ZÚS). Upevňuje se tím samostatnost a nezávislost Ústavního soudu.⁶⁶

Místopředsedové nastupují v případě nepřítomnosti předsedy Ústavního soudu. Jsou dva a i v případě své přítomnosti jim může předseda zadat určité úkoly.

Podmínky funkce ústavního soudce

- bezúhonnost – soudce nespáchal trestný čin nebo došlo k jeho zahlazení⁶⁷
- má právo volit a dosáhl věku 40 let (právo volit má každý občan ČR, který dosáhl věku 18 let – viz čl. 18 odst. 3 Ústavy)

⁶⁵ Mikule, V., Sládeček, V., Zákon o Ústavním soudu, komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod, Eurolex Bohemia, 2001, s. 50, 51

⁶⁶ Mikule, V., Sládeček, V., Zákon o Ústavním soudu, komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod, Eurolex Bohemia, 2001, s. 39

⁶⁷ Sládeček, V., Ústavní soudnictví, C. H. Beck, Praha, 2003, s. 55

- vysokoškolské právnické vzdělání – úspěšně ukončené magisterské studium (nikoli bakalářské)
- 10letá právnická praxe

6.2.3. Funkční období

Funkční období je desetileté. Podmínky zániku funkce jsou upraveny v § 7 ZÚS.

6.2.4. Plat

Úpravě platových poměrů soudců a asistentů byla věnována třetí část ZÚS. Zákon č. 236/1995 Sb. o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudců (ve znění zák. č. 138/1996 Sb.) veškerá ustanovení v této části derogoval a obsahuje podrobnou úpravu těchto vztahů. Odměna soudce se dělí na plat, náhrady výdajů, naturální plnění a odchodné. § 3 tohoto zákona upřesňuje: „*Od 1. ledna 2011 do 31. prosince 2014 činí platová základna pro představitele 51 731 Kč.*“ Pod pojem „náhrada výdajů“ se dají podřadit např. finanční prostředky vydané za reprezentaci, dopravu, ubytování na cestách nebo třeba odbornou literaturu. Naturální plnění znamená např. užívání služebního automobilu nebo mobilního telefonu. Odchodné upravuje § 7 zákona o platu.

Asistent je vyplácen na základě zákona č. 143/1992 Sb. o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech. K tomu lze připojit nařízení vlády č. 253/1992 Sb. o platových poměrech zaměstnanců orgánů státní správy a některých dalších orgánů a nařízení vlády č. 48/1995 Sb. o usměrňování výše prostředků vynakládaných na platy a odměny za pracovní pohotovost v rozpočtových a některých dalších orgánech a organizacích.

6.2.5. Realita

V současnosti je předsedou Ústavního soudu JUDr. Pavel Rychetský a místopředsedové jsou prof. JUDr. Pavel Holländer a JUDr. Milada Tomková.

Při jmenování soudců se prezident republiky obklopuje odborníky, se kterými se radí o vhodnosti kandidátů. Ústavní soudci mohou být jmenováni i vícekrát. Na začátku funkčního období prvního Ústavního soudu ČR musela dát souhlas ke jmenování soudců Poslanecká sněmovna, neboť Senát v té době ještě nebyl ustaven.

V roce 2003 se i přes zdůraznění nezávislosti na politické moci Ústavní soud nedokázal vlivu politických stran ubránit. V roce 2003 vyvstal velký konflikt mezi prezidentem Václavem Klausem a Senátem poté, co Senát neodsouhlasil prezidentem navržené kandidáty. Byli odmítnuti Vladimír Balaš, Klára Veselá – Samková a Václav Pavlíček.⁶⁸ Pouze kandidáti spojení svou politickou příslušností s horní komorou Parlamentu obstáli. Proti nařčení z podjatosti se však Senát ostře ohradil a tvrdil, že chyba je v tom, že s nimi prezident kandidáty dostatečně neprojednává. Ani o rok později (v roce 2004) nebyl Ústavní soud kompletní, stále se hledali čtyři vhodní kandidáti na posty ústavních soudců. Obviňován z tohoto alarmujícího stavu byl mj. i prezident republiky, který svým nevhodným výběrem způsobil to, že Ústavní soud nebyl usnášenischopný. Některé otázky bylo třeba projednávat v plénu v počtu 12 soudců, ale Ústavní soud jich měl v tu dobu pouze 11.⁶⁹ O politické nezávislosti Ústavního soudu po těchto událostech leckdo pochyboval. Současný systém jmenování ústavních soudců se jeví jako velice problematický – nejen v rámci tematiky Ústavního soudu, ale také ve vztahu k celé Ústavě ČR.

Co se týče asistentů soudců, názory na výše uvedené podmínky pro výkon se různí. Spíše převažuje myšlenka, že by se měly zvednout příliš nízké nároky na pozici asistenta soudce. Navzdory tomu však stejně vždy záleží na návrhu příslušného ústavního soudce, proto se zatím zřejmě dalo vždy spoléhat na to, že si nevybere jako asistenta člověka, který by byl naprosto nevhodný.⁷⁰ S ohledem na obtížnost a náročnost práce se objevovaly snahy, aby asistentovi náležel plat shodný s platem soudce okresního soudu, avšak těm nakonec nebylo vyhověno.

6.3. Srovnání

Koncepce jmenování ústavních soudců byla v obou obdobích závislá na konsenzu prezidenta se zákonodárnými sbory (v ČSR toto platilo pouze pro tři ze sedmi soudců). Domnívám se, že tato vzájemná podmíněnost je poměrně nešťastným, avšak zřejmě nutným opatřením. Zejména během existence Ústavního soudu v ČR bylo a je dobře vidět, jak by mělo být pro obě strany (Senát a prezidenta) důležité nalézt vhodný kompromis, který by měl

⁶⁸ Senát odmítá navržené kandidáty do Ústavního soudu. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/senat-odmita-navrzene-kandidaty-do-ustavniho-soudu>

⁶⁹ Senátor Bárta: Klaus je velezrádce. In: *Novinky.cz* [online]. [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/29515-senator-barta-klaus-je-velezradce.html>

⁷⁰ Mikule, V., Sládeček, V., *Zákon o Ústavním soudu, komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod*, Eurolex Bohemia, 2001, s. 51

být výsledkem diskuzí. Ne každý však ke jmenování ústavních soudců takto přistupuje a proto dochází ke konfliktům. Ve jmenování hraje bohužel velkou roli politika a tohoto nadbytečného vlivu by bylo vhodné se do budoucna zbavit.

V otázce počtu ústavních soudců se úpravy liší. Může to být způsobeno tím, že v první ČSR byl menší nápor podání, a tedy nevyžadovala se obsazení Ústavního soudu tak vysokým počtem soudců. V ČR by nyní bylo potřeba spíše počet soudců zvýšit, avšak obávala bych se snížení společenské důležitosti ústavních soudců a důvěryhodnosti Ústavního soudu – mohl by se z něj stát „obyčejný úřad“.

Předsedu Ústavního soudu jmenuje v obou případech prezident. Předseda byl a stále je odpovědný za řízení a celkově správu Ústavního soudu. Měla by to být tedy silná a zkušená osobnost a můj názor je ten, že by předseda Ústavního soudu neměl mít politickou minulost, aby se možné vlivy na jeho rozhodování v tomto směru naprosto eliminovaly.

Podmínky pro výkon funkce ústavního soudce jsou dnes rozsáhlejší než v ČSR, avšak domnívám se, že rozdíl mezi oběma úpravami s ohledem na uplynulou praxi není zas tak dramatický, jak by se na první pohled mohlo zdát. S ohledem na podobný postup, jakým byli ústavní soudci obou republik vybíráni, se dá usuzovat, že by neměl být vybrán naprosto nevhodný kandidát. Navíc záleží také na výkladu např. sousloví „znalost práva“ (§ 1 odst. 6 ZÚS 1920), která je jednou z podmínek funkce ústavního soudce v ČSR apod. Co však stojí za zmínku, je širší pojetí neslučitelnosti funkce ústavního soudce s jinými v rámci úpravy v ČR. Oproti ČSR platí neslučitelnost například pro všechny veřejné funkce. Spatřuji v tom jasnou snahu vyvarovat se kolizi možných zájmů, které by dotyčný ve svých funkcích mohl mít.

Závěrem zbývá dodat, že soudci Ústavního soudu měli v ČSR pro obhájení svých práv podstatně horší podmínky než soudci v soudobé ČR, avšak vzhledem k tomu, že Ústavní soud pro ně nebyl jejich jediné zaměstnání, dařilo se jim nepřízně „osudu“ možná lépe snášet.

7. Pravomoc a působnost Ústavního soudu

7.1. Československá republika

Tato podkapitola se snaží popsat období, které je sice v přepočtu na léta hodně vzdálené, avšak při zkoumání ústavního soudnictví doby první ČSR lze dojít k závěru, že v mnoha ohledech není až tak zastaralé. Níže je popsáno řízení před Ústavním soudem, hlasování ústavních soudců, účast zákonodárných sborů v řízení před Ústavním soudem ad. Věcem, které pak budu srovnávat s vývojem v ČR, je věnována větší pozornost, naopak některé záležitosti jsou rozebrány méně podrobně.

V článku II zákona č. 121/1920 Sb. uvozujícím ústavní listinu bylo stanoveno základní pravidlo, tedy že přezkum zákonů byl v kompetenci Ústavního soudu. Ten v rámci ústavní listiny a potažmo zákona č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě shrnoval kompetence Ústavního soudu. ZÚS 1920 obecně popisoval řízení před Ústavním soudem – podmínky vznesení návrhu, úkony předsedy v rámci řízení, otázky kolem vydání nálezu apod. Jednací řád č. 255/1922 Sb. z. a n. zpřesňoval a konkretizoval druhy řízení, rozděloval líčení na veřejné a neveřejné a upravoval podmínky hlasování.

7.1.1. Řízení - obecně

V rámci kompetence Ústavního soudu ČSR byly známy dva druhy řízení:

- Řízení o souladu zákonů republiky Československé a zákonů sněmu Podkarpatské Rusi s čl. I zákona, kterým se uvozuje ústavní listina ČSR⁷¹
- Řízení o přezkumu prozatímních opatření stálého výboru podle § 54 odst. 8 b) ústavní listiny⁷²

Oba typy řízení se zahajovaly na návrh. Druhý typ řízení vykazoval výjimku, tedy v případě, že by přezkum nebyl navržen, bylo by k němu přistoupeno z úřední povinnosti.⁷³ Ani v jednom případě Ústavní soud nebyl oprávněn přezkoumávat proceduru přijetí zákona (a) či

⁷¹ § 7 a) zákona č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě

⁷² § 7 b) zákona č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě; § 54 odst. 8 b) ústavní listiny – „Výbor je příslušný ve všech věcech náležících do zákonodárné právní působnosti Národního shromáždění, ale není oprávněn měnit zákony ústavní (čl. I. uvoz. zák.) a příslušnost úřadů, leč by šlo o rozšíření působnosti úřadů už zřízených novými úkoly.“

⁷³ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 33

opatření (b). Jeho kompetence sahaly pouze tak daleko, že přijatý zákon či opatření nesměl být v rozporu s Ústavou, jakékoli jiné záležitosti, které s ním souvisely, nesměly být předmětem kontroly.

Návrh musel být podán buď zákonodárnými sbory, tedy Poslaneckou sněmovnou, Senátem, Sněmem Podkarpatské Rusi, nebo nejvyššími soudy, a to Nejvyšším soudem a Nejvyšším správním soudem (§ 9 ZÚS 1920). V rámci jednotlivých sborů musel být návrh přijat vždy nadpoloviční většinou. Soudy měly ještě jednu podmínku, která určovala, že o tomto druhu návrhu mohly rozhodovat pouze na plenární schůzi (§ 10 ZÚS 1920). Jako jednacím jazykem byl určen jazyk československý.

V návrhu bylo uvedeno:

- Které ustanovení zákona odporuje kterému ustanovení ústavního zákona (§ 11 ZÚS 1920)
- Které ustanovení zákona zákonodárného sboru překročuje ústavně vymezenou působnost těchto sborů (§ 11 ZÚS 1920)

Kontroverzní byla lhůta určená k možnosti podání návrhu, která byla stanovena na tři roky (§ 12 ZÚS 1920) od momentu, kdy byl zákon vyhlášen ve Sbírce zákonů a nařízení. Po vypršení této lhůty již nebylo možné zákon přezkoumat. Toto naprosto nesmyslné ustanovení vyvolalo vlnu nesouhlasu, avšak nakonec se názory umírnily a ustálily na tvrzení, že tři roky není zas tak krátká doba, aby to nějak mohlo ochranu ústavnosti ohrozit. Tento smířlivý tón byl slyšet z úst prof. Weyra a ústavního výboru.⁷⁴ Opak byl pravdou. První, co hovořilo proti, byl fakt, že lhůta se měřila od vyhlášení zákona, nikoli od jeho účinnosti – každý si tedy asi dokáže představit, jak lhůta mohla ovlivnit legisvakanční lhůta.

Po doručení návrhu Ústavnímu soudu se podle § 15 ZÚS 1920 rozhodovalo, zda byly dodrženy tyto podmínky:

- včasné podání návrhu
- příslušnost Ústavního soudu k projednání

⁷⁴ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 34

Jednací řád v čl. 18 tyto podmínky ještě doplnil o:

- nutnost obsahovat náležitosti dle § 11 ZÚS 1920
- byl vznesen zákonným způsobem (dle § 10 ZÚS 1920)

Jednací řád rozdělil řízení na řízení k návrhu a řízení z moci úřední.

7.1.2. Jednotlivé druhy řízení

1. Řízení k návrhu

Jednalo se o řízení ve smyslu § 7 a) ZÚS 1920. Podle Jednacího řádu se dělilo na několik fází. První z nich bylo řízení předběžné mimo schůzi. V něm přidělil předseda Ústavního soudu návrh soudci zpravodaji a ten zjišťoval, zda byly dodrženy podmínky pro podání návrhu (viz výše). Přidělování neprobíhalo podle „rozvrhu práce“, ale podle vlastního uvážení předsedy Ústavního soudu.⁷⁵

Za druhou fází byla označena schůze neveřejná. Ta se konala do jednoho měsíce od doručení návrhu (čl. 21 JŘ), všichni soudci o ní museli být informováni. Pro nedodržení podmínek pro podání návrhu mohl být návrh odmítnut. V určitých případech mohl Ústavní soud vyzvat navrhovatele aby „*shledané poklesky odčinil v neprodlužitelné, nejvýše jednoměsíční lhůtě, kterou mu současně určí.*“⁷⁶

V případě, že soud nevyužil ani jednu z výše uvedených možností, přesunulo se řízení do třetí fáze, a to veřejného ústního líčení. K němu bylo potřeba získat vyjádření dotčených zákonodárných sborů – o tomto je informoval předseda Ústavního soudu (čl. 26 JŘ). Ten pak vyrozuměl o líčení navrhovatele, předsedu vlády a zúčastněné zákonodárné sbory (§ 28 ZÚS 1920), popř. Stálý výbor. V této fázi proběhlo jednání, jehož výsledkem byl nález. Vydání nálezu předcházela ještě porada a hlasování, jejichž podmínky byly uvedeny v čl. 42, 43 JŘ (které odkazovaly na čl. 11 – 14 JŘ).

2. Řízení z úřední povinnosti

Vztahovalo se výhradně na neodkladná opatření s prozatímní platností zákona – známé jako opatření Stálého výboru. K přezkumu mohlo dojít od chvíle jejich

⁷⁵ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 35

⁷⁶ Čl. 25 odst. 2 jednacího řádu č. 255/1922 Sb. z. a n.

vyhlášení ve Sbírce zákonů a nařízení (čl. 52 JŘ). Ústavní soud přezkoumával soulad s ústavní listinou a ústavními zákony, avšak nebyl kompetentní k tomu zkoumat proceduru přijetí prozatímního opatření.

Toto řízení bylo speciální vůči předešlému, tedy pokud v ustanovených toho řízení nebyly nějaké úkony upraveny, řídilo se to podle úpravy čl. 17 – 48 JŘ, tedy řízení k návrhu. Hodnotilo se zde, zda bylo opatření v souladu s § 54 odst. 8 b) ústavní listiny a zda bylo řádně vyhlášeno (čl. 51 JŘ).

V neveřejném řízení se zkoumalo, zda bylo opatření řádně vyhlášeno a zda existovaly nějaké pochybnosti o jeho ústavnosti. Všechny tyto informace byly součástí usnesení, kterým se vyrozumívало o konání veřejného líčení.⁷⁷ Toto vyrozumění bylo doručeno předsedovi vlády, předsedovi Stálého výboru a předsednictvu oboru sněmoven (čl. 58 odst. 2 JŘ).

Během veřejného líčení se jednalo o pochybnostech, které byly během řízení vzneseny. V závěru byl vyhotoven nález. V Jednacím řádu bylo zdůrazněno, že Ústavní soud nebyl vázán stanoviskem ani jedné ze sněmoven (čl. 65 JŘ). V nálezu bylo uvedeno, která ustanovení zákona nebyla v souladu s Ústavou a hledělo se na ně jako na neplatná.⁷⁸

7.2. Česká republika

Na následujících řádcích budou rozebrány nejprve obecné zásady řízení před Ústavním soudem, náležitosti podání, průběh řízení, podmínky hlasování ad. Dále budou popsány jednotlivé druhy řízení.

Ústavní základ vymezení pravomoci a působnosti Ústavního soudu České republiky je obsažen v čl. 87 Ústavy ČR. V prvním odstavci vymezuje záležitosti, které spadají pouze do působnosti Ústavního soudu. Druhý odstavec znamená pro Ústavní soud preventivní přezkum mezinárodních smluv – na základě „euronovely“ z roku 2001. Třetí odstavec obsahuje případy, ve kterých, pokud tak určí zákon, může rozhodovat Nejvyšší správní soud a nahradit tím rozhodovací činnost Ústavního soudu. Čl. 88 Ústavy ČR odkazuje

⁷⁷ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 36

⁷⁸ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 40

v záležitostech oprávnění k návrhu na zákon – má se tím na mysli zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu. Ten je rozdělen do pěti částí, z nichž řízení před Ústavním soudem se věnuje část druhá. Část druhá ve své první hlavě obsahuje obecná ustanovení, která se týkají úpravy zahájení řízení, účastníků, úkonů soudců a jejich asistentů, ústního jednání, dokazování, hlasování, sbírky nálezů, doručování apod. Hlava druhá se nazývá zvláštní ustanovení o řízení a upravuje již konkrétní druhy řízení – provádí úpravu uvedenou v Ústavě ČR v článku 87 odst. 1. Procedurálním věcem se věnuje ještě čl. 89 Ústavy ČR, který ve svých třech odstavcích určuje podmínky vykonatelnosti a závaznosti rozhodnutí. Subsidiárně se může použít ve věcech řízení před Ústavním soudem také občanský soudní řád (§ 63 ZÚS)⁷⁹.

7.2.1. Řízení – obecně

Řízení před Ústavním soudem lze zahájit pouze na návrh, nikoli z úřední povinnosti (ex officio). Takovému řízení se říká *návrhové*⁸⁰. Doručení návrhu Ústavnímu soudu znamená současně i zahájení řízení.⁸¹ V návrhu musí být dle § 34 odst. 1 uvedeno:

- kdo jej činí
- které věci se týká
- co sleduje

K tomu je nutné připojit datum a podpis.

K podání návrhu jsou aktivně legitimované fyzické a právnické osoby a orgány veřejné moci, mezi které nepatří Ústavní soud. Ten pro sebe však kvalifikuje výjimku z tohoto pravidla, tedy případ, kdy by mohl rozhodovat z úřední povinnosti, a tou je § 64 odst. 1 c) ZÚS, který mu uděluje oprávnění senátu Ústavního soudu podat návrh na zrušení zákonů či jiných právních předpisů v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti. Samotné řízení obsahující tuto výjimku je upraveno v § 78 odst. 2 ZÚS.

⁷⁹ § 63 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu prohlašuje, že pokud tento zákon nestanoví jinak, použijí se pro řízení před Ústavním soudem přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu a předpisy vydané k jeho provedení.

⁸⁰ Wagnerová, E., Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I., Zákon o Ústavním soudu s komentářem, ASPI, 2007, s. 91

⁸¹ Pavlíček, V. a kolektiv, Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, část 1., Linde Praha a.s., Praha, 2008

Mezi účastníky patří navrhovatel a další osoby dle ZÚS. Řadíme k nim také vedlejší účastníky, „ *kterým toto postavení zákon přiznává.*“⁸² U jednotlivých druhů řízení je výslovně upraveno, koho lze považovat za navrhovatele a další osoby.

Obecně lze za účastníky, jak již bylo výše zmíněno, považovat fyzické a právnické osoby a orgány veřejné moci. U prvních dvou jmenovaných je základním předpokladem pro to, aby vůbec mohl být jejich návrh přijat, zastoupení advokátem. Poslední ze jmenovaných má v rámci řízení před Ústavním soudem vlastní postavení, tedy je nezávislý na státu a vystupuje prostřednictvím osoby, která má oprávnění za něj jednat (§30 odst. 3 ZÚS). V případě, že je účastníkem řízení stát, jedná za něj některá z jeho organizačních složek.⁸³ V případě soudu jako účastníka řízení jedná předseda senátu (§ 30 odst. 4).

Pokud není po doručení Ústavnímu soudu návrh odmítnut pro nepřípustnost, přidělí se dle ZÚS senátu nebo plénu a poté se předloží soudci zpravodaji, kterému přísluší podle jeho rozvrhu práce. Ten ho připraví pro projednání. Soudce zpravodaj může dle § 41 ZÚS odst. 1 pověřit svého asistenta, aby buď podání, které se nejeví být návrhem, odložil, nebo určil navrhovateli lhůtu pro odstranění vad, případně asistenta pověří prováděním některých vybraných procesních úkonů (§ 41 odst. 2 ZÚS).

Soudce zpravodaj návrh bez předchozího projednání usnesením odmítne z důvodů uvedených v § 43 odst. 1

- dodatečného neodstranění vad navrhovatelem
- nedodržení lhůty k podání
- neoprávněná osoba v postavení navrhovatele
- nepřislusnost Ústavního soudu k projednání návrhu
- nepřípustnost návrhu

Dále tento paragraf upravuje ve svém druhém odstavci podmínky odmítnutí návrhu senátem – např. pokud je návrh zjevně neopodstatněný atp.

⁸² § 28 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

⁸³ Wagnerová, E., Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I., Zákon o Ústavním soudu s komentářem, ASPI, 2007, s. 94

Pokud návrh není odmítnut, je podle § 44 ZÚS nařízeno ústní jednání. K němu jsou předvoláni všichni účastníci. Soudce zpravodaj přednese obsah návrhu a pak probíhají přednesy jednotlivých účastníků a dokazování.

V závěru se senát, popř. plénum odebere k poradě a hlasování. Plénum je usnášeníschopné v počtu deseti soudců, k přehlasování zpravidla stačí prostá většina. Jsou však i případy, jejichž závažnost vyžaduje kvalifikovanou většinu hlasů. Jedná se např. dle § 13 ZÚS o rozhodnutí přijímané na základě právního názoru, který se odchyluje od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu. Vzhledem k tomu, že se Ústavní soud snaží od své judikatury příliš neodchylovat, aby nenarušil vědomí právní jistoty a určité možnosti předvídatelnosti, vyžaduje případ odlišného právního názoru od judikované úpravy speciální pozornost. Kvalifikovaná většina devíti ústavních soudců je dostatečně způsobilá k tomu neohrozit právní vývoj Ústavního soudu, avšak pomoci určitým dobovým tendencím, které mohou judikaturu měnit v pozitivním smyslu.⁸⁴

O věcech, které nepatří do působnosti pléna⁸⁵, je příslušný rozhodovat senát. Co se týče hlasování, stačí prostá většina. Pokud se soudci neshodnou, může být věc buď postoupena plénu, nebo o ní může při rovnosti hlasů rozhodnout předseda Ústavního soudu⁸⁶.

Výsledkem řízení je buď vydání nálezu (ve věci samé, bývá většinou výslovně stanoveno, že se jedná o nález), nebo usnesení. Nález má tři části: výrok, odůvodnění, poučení. Proti rozhodnutí se nelze odvolat, toto sdělení musí být obsaženo v poučení, které je také součástí nálezu. Nálezy a usnesení (která schválí plénum) se uveřejňují ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu.

7.2.2. Jednotlivé druhy řízení

Jednotlivé druhy řízení lze roztrždit do několika okruhů podle toho, co je v nich přezkoumáváno. První okruh spočívá v abstraktní kontrole ústavnosti, pro kterou je charakteristické, že Ústavní soud obecně vyhodnocuje na základě návrhu k tomu legitimovaných subjektů, zda je norma v souladu s Ústavou nebo jí odporuje. Na rozdíl od ní se staví konkrétní kontrola norem, ve které dochází k přezkumu ústavnosti ve vztahu ke

⁸⁴ Mikule., V., Sládeček, V., Zákon o ústavním soudu, komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod, Eurolex Bohemia, Praha, 2001, s. 58

⁸⁵ § 15 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

⁸⁶ § 21 odst. 1, 2 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

konkrétní věci. Navrhovatelem bývají obvykle soudy, které při své praxi narazí na rozpor mezi normami vyšší a nižší právní síly⁸⁷. Otázky například kompetenčních sporů, volebního soudnictví nebo ústavní žaloby proti prezidentovi tvoří třetí soubor záležitostí, jejich rozbor je proveden v příslušných odrážkách níže. V ZÚS však tyto rozdíly nejsou specifikovány, protože bývají ústavními soudci zpochybňovány. Ti tvrdí, že pro abstraktní kontrolu norem není potřeba ústavní stížnosti. Naproti tomu existuje druhá strana mince, a to pro např. překážku *rei iudicatae*⁸⁸.

Níže jsou vypsány všechny druhy řízení, které lze u Ústavního soudu vést. Ty, které jsou v praxi častější, jsou rozebrány podrobněji. Některé typy řízení (zatím) nenašly svého praktického použití, jsou jimi body 5, 6, 8, 9 a 10 – viz níže.

1. Řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů

Obecně lze říci, že pouze Ústavní soud je kompetentní rušit právní předpisy jiných subjektů pro rozpor s Ústavou a ústavními zákony, ostatní mohou rušit pouze své vlastní právní předpisy, nikoli však zasahovat do normotvorby kohokoli jiného. Mohou však podávat návrhy na zrušení zákonů a jiných předpisů k Ústavnímu soudu, jimiž se zabývá právě tato část kapitoly.

Ústava ČR vymezuje toto řízení v čl. 87 odst. 1 a) a b), podrobněji je upraveno v § 64 – 71 ZÚS. Tento druh řízení má vzhledem ke své závažnosti velmi specifická pravidla - pouze v rámci něj se můžou rušit zákony a jiné právní předpisy, soudci rozhodují výhradně v plénu. Za zákon se považuje i zákonné opatření Senátu, které musí být schváleno Poslaneckou sněmovnou (§ 64 odst. 6). Mezi jiné právní předpisy se řadí nařízení vlády, právní předpisy ministerstev, jiných správních úřadů, orgánů územní samosprávy aj.

Návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení je oprávněn podat:

- prezident republiky
- skupina nejméně 41 poslanců nebo nejméně 17 senátorů
- senát Ústavního soudu v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti

⁸⁷ Wagnerová, E., Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I., Zákon o Ústavním soudu s komentářem, ASPI, 2007, s. 241

⁸⁸ Wagnerová, E., Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I., Zákon o Ústavním soudu s komentářem, ASPI, 2007, s. 241

- vláda za podmínek § 118⁸⁹
- ten, kdo podal ústavní stížnost podle § 74 ZÚS⁹⁰ nebo ten, kdo podal návrh na obnovu řízení podle §119 odst. 4 ZÚS

Návrh na zrušení jiného právního předpisu nebo jeho jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 b) Ústavy jsou oprávněni podat:

- vláda
- skupina nejméně 25 poslanců nebo nejméně 10 senátorů
- senát Ústavního soudu v souvislosti s rozhodováním o ústavní stížnosti
- ten, kdo podal ústavní stížnost podle § 74 ZÚS nebo ten, kdo podal návrh na obnovu řízení podle §119 odst. 4 ZÚS
- zastupitelstvo kraje
- Veřejný ochránce práv
- ministerstvo vnitra – pokud jde o zrušení obecně závazné vyhlášky obce, kraje, hlavního města Prahy⁹¹
- věcně příslušné ministerstvo nebo jiný ústřední správní úřad – pokud jde o zrušení nařízení kraje nebo hlavního města Prahy⁹²
- ředitel krajského úřadu – pokud jde o zrušení nařízení obce⁹³
- zastupitelstvo obce – pokud jde o zrušení právního předpisu kraje, do jehož územního obvodu obec náleží

O řízení se vyzoomí také vláda a Veřejný ochránce práv, kteří se mohou řízení zúčastnit jako vedlejší účastníci (§ 69 ZÚS).

Během řízení se zkoumá, zda není daný právní předpis v rozporu s Ústavou a ústavními zákony, v některých případech také s běžnými zákony (pokud se jedná o podzákoný právní předpis). Výsledkem je nález, ve kterém se přezkoumávaný právní

⁸⁹ § 118 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu – v případě, že k zásahu orgánu veřejné moci do lidských práv a základních svobod, kterým byl porušen závazek z mez. smlouvy, dojde na základě platného právního předpisu, „*podá vláda návrh k Ústavnímu soudu na zrušení tohoto právního předpisu*“.

⁹⁰ § 74 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu – „*Spolu s ústavní stížností může být podán návrh na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení...*“

⁹¹ K tomu přísl.: zákon č. 128/2000 Sb. o obcích, zákon č. 129/2000 Sb. o krajích, zákon č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze

⁹² K tomu přísl.: zákon č. 129/2000 Sb. o krajích, zákon č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze

⁹³ zákon č. 129/2000 Sb. o krajích, zákon č. 131/2000 Sb. o hlavním městě Praze

předpis buď zruší (*ex nunc*) s datem, které se v nálezu stanoví, nebo se návrh zamítne. V případě zrušení zákona určí Ústavní soud také ty prováděcí předpisy, které nadále platí či pozbývají platnosti, a to jako celek nebo jen z části (§ 70 odst. 3 ZÚS).

2. Řízení o souladu mezinárodních smluv podle čl. 10a a čl. 49 Ústavy s ústavními zákony

Na základě „euronovely“⁹⁴ byl do ZÚS přidán tento nový druh řízení, který řeší situaci, ve které se přezkoumává soulad mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem České republiky před její ratifikací. Návrh lze podat ještě před odsouhlasením komorami Parlamentu prostřednictvím právě zmíněných komor – tedy Poslanecké sněmovny nebo Senátu. V případě odsouhlasení k ratifikaci pak skupinou minimálně 41 poslanců nebo 17 senátorů. Poslední případ je ten, když návrh podává prezident republiky ve chvíli, kdy obdržel mezinárodní smlouvu a mohl ji ratifikovat. Všechny tyto tři možnosti jsou upraveny v § 71a odst. 1 ZÚS.

Nálezem Ústavní soud stanoví, zda je mezinárodní smlouva v rozporu s ústavním pořádkem či nikoli. Pokud ano, brání toto ratifikování mezinárodní smlouvy. Pokud bude mezinárodní smlouva v souladu s ústavním pořádkem, ratifikace může proběhnout.

3. Řízení o ústavních stížnostech

Jednoznačně nejčastějším druhem řízení je ústavní stížnost. V ZÚS jsou jí vyhrazeny § 72 – 84. Nejčastější je zřejmě díky tomu, že subjekty oprávněnými k jejímu podání jsou především fyzické a právnické osoby, tedy v podstatě kdokoli, kdo tvrdí, že bylo rozhodnutím, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci porušeno jeho základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem.⁹⁵ Kromě těchto subjektů může ústavní stížnost podat také zastupitelstvo obce nebo kraje, jestliže tvrdí, že bylo nezákonným zásahem státu porušeno jeho právo na samosprávu.⁹⁶ Podle § 73 odst. 1 ZÚS je politická strana oprávněna podat návrh podle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy, jestliže tvrdí, že rozhodnutí o jejím rozpuštění nebo jiné rozhodnutí týkající se její činnosti není ve shodě s ústavními nebo jinými zákony.

⁹⁴ Ústavní zákon č. 395/2001 Sb.

⁹⁵ § 72 odst. 1 a) zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

⁹⁶ § 72 odst. 1 b) zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

Lhůta pro podání ústavní stížnosti je podle § 72 odst. 3 ZÚS dvouměsíční a počítá se od doručení rozhodnutí o posledním opravném prostředku, který zákon poskytuje – např. řádný či mimořádný opravný prostředek (ne obnova řízení). V případě, že takový prostředek neexistuje (zákon ho neumožňuje), běží k podání ústavní stížnosti dle § 72 odst. 5 dvouměsíční subjektivní a roční objektivní lhůta. Úprava lhůt je pro politické strany dle § 73 odst. 2 odlišná – návrh lze podat do 30 dnů od právní moci rozhodnutí o posledním procesním prostředku.

Za účastníky se považuje stěžovatel a státní orgán nebo jiný orgán veřejné moci, proti jehož rozhodnutí ústavní stížnosti směřuje.⁹⁷

4. Řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora

Tento opravný prostředek je podle § 85 ZÚS oprávněn podat poslanec nebo senátor, o jehož volbu jde, popř. volební strana, za níž kandidoval. Dále také ten, jehož volební stížnosti bylo dle volebního zákona vyhověno. Podání opravného prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora se nepřiznává odkladný účinek. Nálezem Ústavní soud vysloví, zda výše zmíněnému opravnému prostředku vyhoví, nebo ho zamítne (§ 91 odst. 1 ZÚS). Zamítnutím se ruší platnost rozhodnutí, která nálezu odporují (§ 91 odst. 3 ZÚS).

5. Řízení v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a o neslučitelnosti výkonu funkcí poslance nebo senátora podle čl. 25 Ústavy

K tomuto druhu řízení se přistupuje v případě, že vyvstane pochybnost, zda mandát poslance nebo senátora zanikl dle čl. 25 písm. d) nebo f) Ústavy (§ 92 odst. 1 ZÚS). Oprávnění k podání jsou dotčeny poslanec nebo senátor, popřípadě hlavy jejich komor (Poslanecké sněmovny v případě poslance a Senát v případě senátora). Dále může návrh podat také skupina 20 poslanců či 10 senátorů – každá komora smí podávat návrh pouze ohledně svého člena. Po obligatorním ústním jednání stanoví Ústavní soud nálezem, zda mandát zanikl dle čl. 25 písm. d) nebo f) Ústavy či nikoli.

⁹⁷ § 76 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

6. Řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky

Ústavní žalobu proti prezidentu republiky podává dle § 97 odst. 1 ZÚS výhradně Senát ČR a Ústavní soud je povinen se jí zabývat přednostně. Senát může žalobu vzít zpět, dokud se Ústavní soud neodebere k závěrečné poradě (§ 98 ZÚS). Nálezem Ústavní soud vysloví, *zda se prezident republiky dopustil velezrady nebo hrubého porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku, anebo ho ústavní žaloby zproští (§ 104 odst. 1 ZÚS)*. Pokud je žalobě vyhověno, dojde u dotyčné osoby ke ztrátě funkce prezidenta republiky a způsobilosti ji znovu nabýt a zároveň již nemá nárok na prezidentský plat a další výhody (§ 104 odst. 2 ZÚS). Tento typ řízení s sebou nese i eventualitu obnovy řízení, jejíž podmínky upravuje § 105 a následující ZÚS.

7. Řízení o návrhu prezidenta republiky na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu podle čl. 66 Ústavy

Výše popsaný návrh je oprávněn podat pouze prezident republiky, a to výlučně v případě, že se Poslanecká sněmovna a Senát usnesou, že dotyčný není dle čl. 66 Ústavy ze závažných důvodů schopen vykonávat úřad prezidenta republiky. Zajímavostí tohoto druhu řízení je možnost uložení předběžného opatření, o které může zažádat prezident republiky a které je upraveno v § 114 ZÚS. Nález musí být dle § 115 odst. 1 ZÚS vydán do 15 dnů od doručení návrhu a varianty rozhodnutí, které nález obsahuje, jsou vypočteny v § 115 odst. 2 – 4 ZÚS.

8. Řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu

V § 117 ZÚS je obsažena definice mezinárodního soudu. Řízení se zahájí v případě, že mezinárodní soud podá Ústavnímu soudu návrh na zrušení předpisu, na základě kterého byl zásahem orgánu veřejné moci porušen závazek vyplývající z mezinárodní smlouvy – podrobnosti v § 118 odst. 1 ZÚS.

9. Řízení ve sporech o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy

Návrh na zahájení řízení je oprávněn podat *státní orgán v kompetenčním sporu mezi státem a územním samosprávným celkem nebo v kompetenčním sporu mezi státními orgány navzájem a dále zastupitelstvo územního samosprávného celku v kompetenčním*

sporu mezi územním samosprávným celkem a státem nebo v kompetenčním sporu mezi územními samosprávnými celky navzájem (§ 120 odst. 2 ZÚS). Nálezem Ústavní soud určí, který z orgánů je k vydání rozhodnutí příslušný, a v případě, že rozhodnutí vydal nepříslušný orgán, Ústavní soud ho dle § 125 ZÚS zruší.

10. Řízení ve věcech referenda o přistoupení České republiky k Evropské unii

- **Řízení o nevyhlášení referenda**
- **Řízení o nezákonnosti postupu při referendu**

Česká republika již v Evropské unii je, proto netřeba vysvětlovat konkrétní náležitosti těchto druhů řízení. Jsou upraveny v oddílu desátém ZÚS, konkrétně v § 125a – 125f ZÚS.

7.3. Srovnání

Působnost Ústavního soudu ČR je rozsáhlejší než v ČSR. Ústavní soud ČR je kompetentní k abstraktní a zároveň konkrétní kontrole norem, tedy zkoumá jak ústavnost zákonů a jiných právních předpisů, tak také rozhoduje např. o ústavních stížnostech. Naproti tomu Ústavní soud ČSR rozhodoval pouze v rámci abstraktní kontroly ústavnosti. Ústavními stížnostmi se ještě před vznikem ČSR zabýval Říšský soud, avšak tato pravomoc se do ZÚS 1920 nepřenesla, kompetentní k řešení této otázky byl v té době Nejvyšší správní soud. Problém Ústavního soudu spočíval především ve všeobecné nedůvěře v jeho existenci. Ústavněprávní výbor v čele s A. Meissnerem se snažil „okleštit“ pravomoci Ústavního soudu, aby eliminoval riziko jeho nadřazenosti vůči moci zákonodárné. Povedlo se mu to například zavedením výše zmíněné tříleté lhůty k přezkoumání zákonů. Ta se v současném ZÚS nenachází. Je zde (v ZÚS) pouze lhůta pro podání ústavní stížnosti, která má však opodstatněný účel – souvisí s nějakou konkrétní událostí - proto by pozdější podání ústavní stížnosti ztrácelo efektivitu.

Dalším zásadním faktem, který odlišuje obě úpravy, je samotný proces přezkumu. Národní shromáždění ČSR mělo v Ústavní soud pramalou důvěru. To se projevilo například tak, že si vynutilo, aby se při přezkumu opatření Stálého výboru (který za určitých podmínek substituoval funkci zákonodárných sborů) postupovalo tak, že byla kontrolována pouze ústavnost jejich znění/obsahu, nikoli procedura jejich přijetí (zda se opravdu jednalo o situaci, ve které byl Stálý výbor opatření s mocí zákona oprávněn přijmout apod.). Za orgán kontroly

procedury přijetí byly považovány zákonodárné sbory, které dodatečně opatření buď schválily, nebo neschválily. V případě neschválení opatření ztratilo platnost.⁹⁸ Výše popsany proces přezkumu opatření Stálého výboru se vztahoval zároveň také na kontrolu ústavnosti zákonů, tedy druhou kompetenci Ústavního soudu. Dle mého názoru tvůrci Ústavního soudu, tedy ústavní listiny a potažmo především ZÚS 1920 v čele s prof. Hoetzelem, chtěli následovat zahraniční vzory, avšak ze strachu z případné moci Ústavního soudu se jim spíše podařilo částečně popřít jeho funkci.

V otázce rozdílných kompetencí dvou zkoumaných období lze říci, že v dnešní době je Ústavní soud veřejnosti, řekněme, přístupnější. Ústavní stížnosti totiž patří mezi nejfrekventovanější podání. Ostatní kompetence Ústavního soudu tím relativně ustupují do pozadí, některé dokonce ještě nenašly za trvání Ústavního soudu ČR využití. S tím souvisí okruh aktivně legitimovaných osob, který je širší a neskládá se pouze z představitelů politické moci, avšak například také z běžných občanů. V tom spatřuji výhodu i nevýhodu. Výhoda zřejmě spočívá v tom, že ochrana ústavnosti může být účinnější a lepší, kladou se tím i větší nároky na veřejnou moc a Ústavní soud získává větší „manévrovací prostor“. V posledním bodě spatřuji však zároveň i nevýhodu, a to z toho důvodu, že s ohledem na to, kdo osoby do úřadu dosazuje, existuje riziko, že se jmenování ústavních soudců nevyhne politickému vlivu. Jakousi brzdou tohoto může být potřeba konsenzu prezidenta republiky a Senátu, kteří, zdá se, mohou mít rozdílné zájmy, tedy musí se shodnout na některém všeobecně přijatelném kandidátovi – ne vždy však ke shodě dojde – viz spory prezidenta Václava Klause se Senátem popsané v kapitole „Soudci Ústavního soudu“.

⁹⁸ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 39

8. Činnost ÚS

8.1. Československá republika

Přesné ústavní a zákonné vymezení činnosti Ústavního soudu je obsaženo v kapitole „Pravomoc a působnost Ústavního soudu“, proto se tato kapitola bude zabývat již výhradě skutečnou činností, kterou Ústavní soud tehdejší doby vykazoval.

První Ústavní soud v rámci ČSR byl ustaven až v listopadu 1921. V té době a dokonce ještě před ustavením Ústavního soudu již Stálý výbor produkoval opatření s prozatímní mocí zákona. Vzhledem k tomu, že byl Ústavní soud povinen všechna opatření z moci úřední přezkoumávat, v praxi to znamenalo, že takto musel učinit i zpětně. Jednací řád Ústavního soudu to povoloval, aniž by vyžadoval, aby opatření byla následně schválena Národním shromážděním.⁹⁹

Kromě opatření stálého výboru byla Ústavnímu soudu doručena různá jiná podání, která ovšem do jurisdikce Ústavního soudu nepatřila. Mnozí si mysleli, že s novým orgánem přichází i nová šance na to, že jejich stížnosti budou vyslyšeny, avšak podcenili fakt, že výčet aktivně legitimovaných osob k podáním k Ústavnímu soudu byl taxativní a veřejnost, tedy např. fyzické osoby či profesní sdružení (o jejichž podání především šlo), nejsou jeho součástí. Tato podání byla odmítnuta pro nepříslušnost.¹⁰⁰

V roce 1922 obdržel Ústavní soud k přezkoumání 9 opatření Stálého výboru. Předložena mu byla vládou, které to ukládal § 54 odst. 13 ústavní listiny. Ústavní soud uspořádal opatření do spisů s názvem Úst 2 – 10 a předseda Ústavního soudu je rozdělil mezi soudce. Jednalo se o tato opatření:

- *Úst 2 opatření stálého výboru z 23. července 1920 č. 450/1920 Sb. z. a n., o inkorporaci Vitorazska a Valticka*
- *Úst 3 opatření stálého výboru z 4. srpna 1920 č. 480/1920 Sb. z. a n., o změně některých ustanovení trestního práva*

⁹⁹ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 71

¹⁰⁰ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 73

- *Úst 4 opatření stálého výboru z 23. srpna 1920 Sb. z. a n. č. 494/1920 Sb. z. a n., o úpravě a úhradě cen mlýnských výrobků*
- *Úst 5 opatření stálého výboru z 1. září 1920 č. 519/1920 Sb. z. a n., o podporách v nezaměstnanosti*
- *Úst 6 opatření stálého výboru z 29. září 1920 č. 564/1920 Sb. z. a n., jímž se mění a doplňují ustanovení rakouského zákona ze dne 22. ledna 1902 č. 40 ř. z. a uherského zákona čl. XXVI z r. 1901 o poplatcích konsulárních*
- *Úst 7 opatření stálého výboru z 8. října 1920 č. 5577/1920 Sb. z. a n., kterým se upravuje z důvodu války promlčení práva ku předpisu a vymáhání pojistného*
- *Úst 8 opatření stálého výboru z 8. října 1920 č. 578/1920 Sb. z. a n., jímž se přiznává zápůjčce města Bratislavy v částce 50 000 000 Kč osvobození od kolků a poplatků a povoluje se použití titrů této zápůjčky k uložení sirotčích, nadačních a podobných kapitolů*
- *Úst 9 opatření stálého výboru z 8. října 1920 č. 583/1920 Sb. z. a n., o měně na československém Těšínsku*
- *Úst 10 opatření stálého výboru z 8. října 1920 č. 586/1920 Sb. z. a n., o úpravě pachtovného z polních hospodářství a zemědělských pozemků a o obnově drobných zemědělských pachtů¹⁰¹*

Pro srovnání ústavního soudnictví ČSR a ČR jsou níže rozepsány dvě řízení o ústavnosti opatření Stálého výboru.

1. Úst 2 opatření Stálého výboru z 23. července 1920 č. 450/1920 Sb. z. a n., o inkorporaci Vitorazska a Valticka

Toto opatření bylo přijato na základě potřeby vnitrostátní zákonné právní úpravy, kterou podnítil zisk území Vitorazska a Valticka na základě St. Germainské smlouvy (podepsané v roce 1919). V ČSR platil v otázkách vztahu mezinárodního a vnitrostátního

¹⁰¹ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 71 - 72

práva dualismus, který vyžadoval pro inkorporaci mezinárodní smlouvy přijetí zákona. Vzhledem k tomu, že se Národní shromáždění nacházelo ve fázi, kdy nezasedalo, bylo nutné přijmout opatření s prozatímní mocí zákona, ke kterému byl kompetentní Stálý výbor Národního shromáždění.

Hlavní pochybnosti, které Ústavní soud prostřednictvím zpravodaje Bedřicha Bobka, řešil, byly dvě:

- Zda došlo k porušení § 3 ústavní listiny, který hovoří o potřebě ústavního zákona ke změně státních hranic, tedy nikoli „pouze“ opatření s prozatímní mocí zákona (analogicky ani jakéhokoli běžného zákona)
- Zda může mít vláda opatřením Stálého výboru nařizovací moc (§ 4¹⁰² - „vláda... zmocňuje, by provedla v územích inkorporovaných všechna opatření, potřebná k zachování právního řádu, k zavedení řádné správy a řádného soudnictví a by vydala cestou nařizovací bližší předpisy k tomu směřující.“¹⁰³) i přes to, že podle § 55 ústavní listiny smí vládu zmocňovat pouze Národní shromáždění, a to k provedení zákona a v jeho mezích, nikoli tedy k vydávání právních předpisů, *k jejichž platnosti je jinak třeba zákona*¹⁰⁴

V této věci bylo nařízeno první veřejné líčení, které započalo činnost prvního funkčního období Ústavního soudu v ČSR. Na něm se rozproutily rozsáhlé diskuze mezi vládou, Poslaneckou sněmovnou, Senátem a Stálým výborem jakožto účastníky řízení o výše zmíněných dvou pochybnostech, které předestřel zpravodaj, ústavní soudce Bedřich Bobek ve svém úvodním projevu.

První pochybnost (viz výše) byla negována poukazem na to, že při vzniku Československa v roce 1918 nebyly hranice pevně stanoveny a jejich tvorba přímo souvisela s mírovými smlouvami (Versailleská, Saintgermainská, Trianonská, Sévreská)¹⁰⁵. Proces připojení Vitorazska a Valticka lze považovat za součást plnění závazků z těchto smluv.

¹⁰² Úst. 2 opatření stálého výboru z 23. července 1920 č. 450/1920 Sb. z. a n., o inkorporaci Vitorazska a Valticka

¹⁰³ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 76

¹⁰⁴ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 77

¹⁰⁵ Grónský, J., Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa I. 1914 – 1945, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2005, s. 75

Tento názor zastával především ministr zahraničních věcí Edvard Beneš a významný a již v jiných kapitolách této práce zmiňovaný Jiří Hoetzel.

Otázka druhé pochybnosti byla spornější. Jiří Hoetzel tvrdil, že opatřením Stálý výbor zmocňuje vládu spíše k úpravě technických záležitostí fungování opatření v praxi, nikoli velkým změnám. I kdyby tak však Stálý výbor učinil, nebylo by to podle Hoetzela v rozporu s ústavní listinou. Tehdejší vnímání ústavy bylo obecně odlišné od toho dnešního, a to především tím, že se ústavní činitelé nebáli jít až na samotné hranice dovoleného.

I přes vyslovené pochybnosti dospěl nakonec Ústavní soud k závěru, že opatření vyhovuje § 54 odst. 8 b) ústavní listiny. Vydání nálezu Ústavního soudu potvrzujícího platnost opatření bylo předmětem vyjádření dalšího množství především negativní kritiky, ač zpracování nálezu včetně jeho podrobného odůvodnění, které vypracoval ústavní soudce František Vážný, bylo považováno za velmi kvalitní.

Zajímavostí je, že spory o vládní nařizovací pravomoc byly příčinou pozdějšího vydání zákona č. 95/1933 Sb. z. a n. o mimořádné moci nařizovací.¹⁰⁶

2. Úst 3 opatření Stálého výboru z 4. srpna 1920 č. 480/1920 Sb. z. a n., o změně některých ustanovení trestního práva

S ohledem na potíže, které způsobil přesun některých soudců na Slovensko a Podkarpatskou Rus a tím vzniklý nedostatek soudců, bylo nutné nějak na situaci reagovat. Opatřením o změně některých ustanovení trestního práva se zasáhlo do trestních sazeb, které se u některých trestných činů snížily, a tím došlo v mnohých případech ke změně věcné příslušnosti soudů – řízení, která patřila před porotu, se změnila na řízení sborových soudů první stolice, popř. (a tím se neměnila věcná příslušnost) z řízení sborových soudů se stalo řízení před samosoudcem.

Pochybnost, kterou ve svém referátu vyslovil ústavní soudce František Vážný, se týkala otázky, zda opatření neporušilo zákaz týkající se změny příslušnosti obsažený v § 54

¹⁰⁶ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 89

odst. 8 b). Nálezem bylo opatření schváleno s odůvodněním, že změna věcné příslušnosti byla pouze následkem hmotněprávní úpravy - kterou změna trestní sazby bezpochyby je.¹⁰⁷

Dalšími celkem sedmi opatřeními stálého výboru se Ústavní soud zabýval téměř do poloviny roku 1923 - poslední veřejné líčení proběhlo 25. května 1923. Všechna byla shledána v souladu s ústavní listinou a tedy schválena. Těchto celkem 9 opatření Stálého výboru představovalo veškerou činnost Ústavního soudu za první funkční období. Návrhové řízení neproběhlo ani jedno, tedy aktivita se dá měřit pouze podle výše zmíněných devíti opatření Stálého výboru.

V letech 1925 – 1929 směřovala aktivita Ústavního soudu spíš dovnitř jeho existence, tedy nevykazoval žádnou přezkumnou činnost. Prvním bodem, kterým se zabýval, bylo rozšíření kompetencí Ústavního soudu. Ústavní soudce Bedřich Bobek velmi intenzivně prosazoval, aby Ústavní soud rozhodoval o ústavních stížnostech občanů na ochranu jejich subjektivních práv, dále tako o kompetenčních konfliktech apod. Domníval se, že tento druh agendy rozhodně spadá pod přezkum Ústavním soudem (poukazoval na rakouský vzor Říšského soudu) a zároveň předpokládal jako důsledek usnadnění práce Nejvyššímu správnímu soudu. Jeho návrhy však byly přijaty negativně.¹⁰⁸

Dále se v těchto letech v rámci Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu utvořil 5členný tzv. zvláštní senát, který byl oprávněn plénu předkládat návrhy na projednání záležitostí, které by pak mohly být předloženy Ústavnímu soudu k posouzení. Měl fungovat jako jakýsi přechodný můstek usnadňující komunikaci mezi tím, kdo prohlašuje, že některý právní předpis je neústavní, a mezi jedním z nejvyšších soudů. Ani toto ale nepomohlo zlepšení funkce Ústavního soudu.

Další vlna kontroly opatření Stálého výboru přišla v říjnu a listopadu 1929 v přímé souvislosti s hospodářskou krizí. Proces přezkumu byl stejný jako v raných 20. letech a všechna opatření (celkem 9) byla Ústavním soudem hladce schválena.

Ve třicátých letech 20. století se Ústavní soud potýkal především s personálními problémy, které ovlivňovaly jeho veškerou činnost. Vzhledem k tomu, že první funkční

¹⁰⁷ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 90 - 96

¹⁰⁸ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 99 - 102

období skončilo v roce 1931, bylo nutné ustavit soudce na další období. Poslanecká sněmovna, Senát a vláda nebyly schopny sestavit svá terna, aktivně spolupracovaly pouze nejvyšší soudy. Činnost v oblasti přezkumu vždy ztroskotala na zamítnutí podnětu zvláštním senátem jednoho z nejvyšších soudů. Během personální paralýzy Ústavního soudu zdržováním doručení jmenovacích dekretů bylo nejvyššími soudy předloženo Ústavnímu soudu k přezkumu několik zmocňovacích zákonů, o jejichž ústavnosti měly tyto soudy pochybnosti. Vláda byla kritizována za vydávání nařízení, kterými nahrazovala pravomoc zákonodárných sborů, avšak Ústavní soud nebyl personálně obsazen – ústavním soudcům bylo sice povoleno pokračovat v činnosti, dokud se neustaví noví členové, avšak vzhledem k počtu úmrtí byl původní Ústavní soud již značně nekompletní. Vše vyvrcholilo smrtí předsedy Ústavního soudu Karla Baxy.

S novým předsedou započala činnost „druhého“ Ústavního soudu slibně. Předmětem přezkumu byly (je zde uveden celý název návrhů, aby bylo jasné, k čemu se vztahovaly a proč například vláda – viz níže – mohla zdržovat jejich projednání):

- *Úst 27 - návrh (Nejvyšší soud) na přezkum zákona č. 147/1933 Sb. z. a n., o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců a některých jiných osob a o překládání soudců na jiné služební místo proti jejich vůli*
- *Úst 29 - návrh (Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud) na přezkum zákon č. 109/1934 Sb. z. a n., kterým se mění zákony o mimořádné moci nařizovací ze dne 9. června 1933, č. 95 Sb. z. a n. a ze dne 15. listopadu 1933, č. 206 Sb. z. a n.¹⁰⁹*

Kvůli blížící se Mnichovské dohodě požádala zaneprázdněná vláda o náhradní lhůtu k vyjádření se k oběma výše popsaným návrhům, která jí byla poskytnuta. Později vláda vydala nařízení, kterým během naléhavé situace kolem Mnichovské dohody stavěla běh promlčecích lhůt, tedy i té, která jí byla poskytnuta Ústavním soudem. První z návrhů byl dořešen až v červnu r. 1939 a druhý dokonce nikdy.¹¹⁰

¹⁰⁹ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, str. 147

¹¹⁰ Langášek, T., Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920-1948, Aleš Čeněk, Plzeň, 2011, s. 149 - 151

8.2. Česká republika

Ústavní soud ČR navazoval na sice krátké, avšak poměrně plodné funkční období Ústavního soudu ČSFR (1991 – 1993). V současné chvíli lze hovořit o 20letém souvislém fungování tohoto orgánu, který od počátku jeho existence provázejí různé kontroverze odvislé buď od jeho rozhodovací činnosti, nebo od sporů kolem jmenování jeho soudců.

V otázkách jeho konkrétní činnosti se před námi otevře široké spektrum rozhodnutí různého charakteru, intenzity a také pozornosti, která byla Ústavnímu soudu věnována ze strany odborné či laické veřejnosti. Zprvu se ústavní soudci především snažili, aby Ústavní soud nebyl chápán jako další stupeň soudní soustavy, ale aby byla správně vnímána jeho jedinečná funkce. I on sám však občas zabředl do přezkumu záležitostí, ke kterým spíše nebyl více či méně příslušný.¹¹¹

Nejpočetnějším druhem v rámci kompetencí Ústavního soudu byly a jsou ústavní stížnosti. Ze začátku těmto návrhům bylo často vyhověno, ale postupem času získával Ústavní soud oporu v judikatuře a mohl tedy již některé věci odmítat. V úvodu svého působení se vypořádával s komunistickou minulostí a hojně rozhodoval ústavní stížnosti v souvislosti s restitucemi, rehabilitační řízení apod. Skoro by se jevilo efektivnějším navrhnout Ústavnímu soudu zrušení restitučního zákona či jeho části, než řešit tolik ústavních stížností s touto tematikou.

Po několika letech praktického fungování Ústavního soudu se začal projevovat nedostatek pramenící z absence existence Nejvyššího správního soudu. Rok 2003 představoval vznikem Nejvyššího správního soudu odlehčení Ústavnímu soudu. Na tabulce níže je zobrazena statistika podání k Ústavnímu soudu v letech 1993 – 2013, která zřetelně ukazuje úbytek podání v roce 2003 a 2004, pak už zase počet ale vzrůstá.

¹¹¹ Gojová, J., Varvařovský, P., *Judikatura Ústavního soudu*, ASPI Publishing, Praha, 2004, s. III

STATISTIKA - počet podání k Ústavnímu soudu za období 1993 – 2012				
Rok	Podání celkem	Věci pléna	Ústavní stížnosti a ostatní	Agenda SPR
1993	523	47	476	91
1994	862	33	829	332
1995	1 271	47	1 224	312
1996	1 503	41	1 462	241
1997	2 021	46	1 975	240
1998	2 200	30	2 170	235
1999	2 567	24	2 543	283
2000	3 136	59	3 077	449
2001	3 045	39	3 006	334
2002	3 184	44	3 140	336
2003	2 548	52	2 496	412
2004	2 788	75	2 713	545
2005	3 040	58	2 982	764
2006	3 549	94	3 455	802
2007	3 331	29	3 302	894
2008	3 250	42	3 208	1 010
2009	3 432	38	3 394	819
2010	3 786	60	3 726	855
2011	4 005	38	3 967	921
2012	4 946	31	4 915	1 010
Celkem	54 985	927	54 058	10 894

Tabulka 1: zdroj: Staženo z: <http://www.usoud.cz/statistika/>

Ohledně z ústavněprávního hlediska nejzávažnějšího druhu řízení – návrhů na zrušení právních předpisů – lze říci, že není významné svou kvantitou, ale spíše všeobecnými dopady na většinou mnohem více subjektů, než jen ty, kteří jsou účastníky řízení. Většinou bývá

návrh na zrušení právního předpisu připojen přímo k ústavní stížnosti, ale není to pravidlem. Nejčastěji bývaly tomuto přezkumu podrobovány vyhlášky obcí, avšak od účinnosti současného zákona č. 128/2000 Sb. o obcích jejich množství ubylo.¹¹²

Nedávno zaktivovanou kompetencí Ústavního soudu bylo řízení o ústavní žalobě proti prezidentu republiky. Namířena byla proti bývalému prezidentu Václavu Klausovi mimo jiné kvůli jeho udělení amnestie v lednu roku 2013. Aktivně legitimovaným je dle § 97 odst. 1 ZÚS k podání ústavní žaloby proti prezidentu republiky Senát Parlamentu České republiky. Výsledkem bylo, že řízení v této věci bylo zastaveno s ohledem na to, že funkční období prezidenta republiky uplynulo, tedy přestal být předmětem řízení. Ústavní soud také poukázal na jazykový výklad ustanovení vztahujících se k této problematice v rámci ZÚS, který hovoří vždy o „prezidentu republiky“, z toho dle Ústavního soudu jasně plyne, že v případě skončení funkce se již takto daná osoba označovat nedá a ustanovení ohledně ústavní žaloby proti prezidentu republiky se na ni proto nevztahují.¹¹³

*Není možné ani jen zmínit všechna významná rozhodnutí Ústavního soudu. Stejně tak je obtížné hledat kritéria pro určení, které rozhodnutí významné je.*¹¹⁴ Tato věta naprosto vystihuje můj názor, ke kterému jsem dospěla po prostudování pramenů dostupných k tomuto tématu. Nelze upřednostnit některá rozhodnutí před jinými, protože v tom velkém množství kauz, které sítím Ústavního soudu prošly, se činnost Ústavního soudu lépe hodnotí statisticky. Přesto jsem se rozhodla rozebrat jeden z nálezů - velice kontroverzní kauzu o zrušení ústavního zákona o předčasných volbách z roku 2009, který zneprátnil širokou odbornou, politickou i laickou veřejnost.

Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009 č. 318/2009 Sb. - Kauza Melčák - zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny jednorázovým ústavním zákonem

Poslanec Miloš Melčák podal ústavní stížnost proti rozhodnutí prezidenta republiky č. 207/2009 Sb., o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (s kontrasignací předsedy vlády), k níž připojil zároveň návrh na zrušení ústavního zákona č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny. K ústavní stížnosti

¹¹² Sládeček, V., Ústavní soudnictví, 2. Podstatně přepracované a doplněné vydání, C. H. Beck, Praha, 2003, s. 100

¹¹³ Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu. In: NALUS [online]. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=78676&pos=1&cnt=26&typ=result>

¹¹⁴ Filip, J. „První“ Ústavní soud (1993 - 2000) - dvě desátá výročí. *Právní zpravodaj*. 2003, IV, č. 7., s. 5

lze připojit návrh na zrušení právního předpisu na základě § 74 ZÚS. Melčák zpochybňoval ústavnost rozhodnutí poukazem na možné porušení ustanovení čl. 21 odst. 2 a 4 a čl. 22 Listiny základních práv a svobod a s čl. 9 odst. 2, čl. 16 odst. 1 a čl. 17 odst. 1 Ústavy České republiky¹¹⁵.¹¹⁶

Ústavní soud postupoval tak, že nejprve pozastavil vykonatelnost výše zmíněného rozhodnutí prezidenta republiky a vzápětí přerušil řízení o ústavní stížnosti a návrh na zrušení ústavního zákona postoupil plénu (§ 78 odst. 1 ZÚS). Návrh byl také doručen Poslanecké sněmovně, aby měla možnost se k němu jakožto vydavatel zákona, o jehož zrušení se jednalo, vyjádřit. Soudcem zpravodajem se stal místopředseda Ústavního soudu JUDr. Pavel Holländer.

Úkolem Ústavního soudu bylo přezkoumat ústavnost ústavního zákona o zkrácení pátého volebního období do Poslanecké sněmovny a zároveň také způsob jeho přijetí (§ 68 odst. 2 ZÚS). Komplikací v rozhodování bylo v první řadě označení zákona jako ústavního, které vyvolalo otázku, zda je vůbec Ústavní soud kompetentní k přezkumu ústavních zákonů, kterými by se měl především řídit (čl. 87 odst. 1 a) Ústavy). Odpověď je poměrně jasná – kdyby Ústavní soud nemohl přezkoumávat některé předpisy, musel by mít nad sebou ještě jakousi vyšší instanci, která by k tomuto pravomoc měla. Pokud by totiž orgány moci zákonodárné mohly vykonávat činnost s přívlastkem „ústavní“ bez supervize Ústavního soudu, znamenalo by to popření principu funkce Ústavního soudu jako garanta a ochránce ústavnosti.

Ústavní soud zhodnotil v odůvodnění nálezu ústavní zákon o zkrácení volebního období do Poslanecké sněmovny jako tzv. „prolomení Ústavy“, přičemž zdůraznil, že se z hlediska ústavního práva nejedná o ústavní zákon, který má obecné použití, avšak o jakousi ad hoc formulaci, která slouží ke konkrétnímu případu. Bylo zde tedy shledáno porušení čl. 9 odst. 1 Ústavy, protože za ústavní zákon se dle vlastních slov předsedy Ústavního soudu JUDr. Pavla Rychetského individuální právní akt považovat nedá.

¹¹⁵ Čl. 21 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (LZPS) - *Volby se musí konat ve lhůtách nepřesahujících pravidelná volební období stanovená zákonem.*; čl. 21 odst. 4 LZPS - *Volby se musí konat ve lhůtách nepřesahujících pravidelná volební období stanovená zákonem.*; čl. 9 odst. 2 Ústavy - *Změna podstatných náležitostí demokratického právního státu je nepřípustná.*; čl. 17 odst. 1 Ústavy - *Volby do obou komor se konají ve lhůtě počínající třicátým dnem před uplynutím volebního období a končící dnem jeho uplynutí.*

¹¹⁶ Pl. ÚS 27/09 ze dne 10.9.2009. In: *NALUS* [online]. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=PI-27-09_1

Ač byl proces přijetí zákona o zkrácení volebního období do Poslanecké sněmovny označen za ústavně konformní, zkrácením volebního období, které má být dle čl. 16 odst. 1 Ústavy 4 roky, by zákon působil retroaktivně – retroaktivitu však Ústava zakazuje.

V odůvodnění tohoto nálezu se Ústavní soud zabývá také materiální stránkou věci: „*Ústavní soud ve své dosavadní judikatuře důrazně dal najevo nezbytnost ochrany materiálního ohniska ústavního pořádku, naznačil částečně abstraktní a částečně kazuistickou metodou jeho strukturu, jakož i skutečnost, že důsledky z něj plynoucí dopadají nejen na demokratického zákonodárce, nýbrž i na Ústavní soud samotný... Ústavní soud do rámce materiálního ohniska právního řádu - ve shodě s názorem doktrinárním - vztáhl i základní principy volebního práva.*“

S ohledem na zkoumání tří základních atributů, které ústavní zákon musí mít – tedy je nutné splnit výše zmíněné procedurální, kompetenční i materiální podmínky, dospěl Ústavní soud k: „...závěru o porušení čl. 9 odst. 1 Ústavy, čl. 21 odst. 2 Listiny ve spojení s čl. 16 odst. 1 Ústavy a čl. 1 odst. 1 Ústavy v intenzitě zakládající zásah do čl. 9 odst. 2 Ústavy.“¹¹⁷

Ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny byl Ústavním soudem dne 10. 9. 2009 zrušen a Rozhodnutí prezidenta republiky č. 207/2009 Sb., o vyhlášení voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky současně pozbylo platnosti. Ústavní stížnosti poslance Miloše Melčáka bylo tedy vyhověno.

Nález vzbudil velmi rozporuplné reakce, které odrážely nejen subjektivní předsvědčení jednotlivých (především) politiků včetně jejich stranické příslušnosti, avšak také např. zájmy úřadu, v jakém daná osoba působila. Ostře se proti nálezu vyhradil tehdejší prezident Václav Klaus, letitý kritik Ústavního soudu, který prohlásil, že Ústavní soud svým rozhodnutím: „...vědomě a záměrně prohlubuje politickou krizi v naší zemi.“¹¹⁸ Představitelé politické strany TOP 09 Karel Schwarzenberg a Miroslav Kalousek se k výsledku stavěli smířlivě a akceptovali názor Ústavního soudu jakožto důvěryhodné instituce, jejíž úloha je nezpochybnitelná. Karel Schwarzenberg sice připustil, že politická krize potřebuje nalézt

¹¹⁷Pl. ÚS 27/09 ze dne 10.9.2009. In: *NALUS* [online]. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-27-09_1.

¹¹⁸ Respekt, či překročení pravomoci? Politiky verdikt soudu rozdělil. In: *Idnes.cz* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/respekt-ci-prekroceni-pravomoci-politiky-verdikt-soudu-rozdelil-p9e-/domaci.aspx?c=A090910_165242_domaci_bar

řešení, avšak k výsledku řízení se vyjádřil, že ho: „... vřele vítá.“¹¹⁹ Téměř lhostejně se k situaci stavěl místopředseda Poslanecké sněmovny a člen ČSSD Lubomír Zaorálek: „*Ústavní soud je poslední instancí, odvolat se nelze. Nezbyvá než nesouhlasit, ale to je asi tak všechno.*“¹²⁰

Dle mého názoru nelze, ač by to zřejmě v krátkém časovém horizontu řešilo danou politickou situaci, „vytloukat klín klínem“, tedy jako východisko z politické krize vyvolat možný budoucí úpadek ústavních hodnot - dát v sázku něco tak cenného jako je Ústava. Ústavní precedens zkrátka nelze vytvořit na základě momentální politické nálady či vůle, ale je výsledkem dlouhodobé potřeby spojené se společenským vývojem a pokrokem. Naproti tomu stojí názor, že zkrácením volebního období by se přece vrátila moc těm, kterým právě dle Ústavy náleží, tedy lidu, který rozhoduje, kdo bude do Poslanecké sněmovny zvolen. Při bouřlivé atmosféře, kterou obvykle kolem politické krize víří média, si však nejsem jistá, zda by lidé byli schopni rozhodnout zodpovědně a neomylně. V tom spatřuji výhodu rigidnějšího chápání Ústavy, která se trvale a majestátně tyčí nad vším a zaručuje právní jistotu v jakékoli atmosféře v ČR. Ať už jsou názory na tento nálezk Ústavního soudu jakékoli, jedno je jisté – v den 16. výročí vzniku Ústavního soudu zrušil Ústavní soud poprvé v historii ústavní zákon.

8.3. Srovnání

Zatímco v první ČSR byla činnost Ústavního soudu spíše jednotvárná, v současné ČR poměrně hýří pestrostí. Faktorů, které ovlivňují tento rozdíl, je mnoho. Ty nejpodstatnější jsou vyjmenovány především v kapitole „Pravomoc a působnost Ústavního soudu“ – právě díky nim je činnost Ústavního soudu dnešní doby zajímavější.

Srovná-li se činnost obou soudů v konkrétnějších rysech, lze zaznamenat podobnost především v kvalitě odůvodnění. Soudci Ústavního soudu ČSR, byť všechna opatření v rámci první ČSR schválili, tak činili s nesmírnou pílí, uvážlivostí a vědomí si své odpovědnosti. Současný Ústavní soud mívá velmi rozsáhlá odůvodnění svých nálezů, ve kterých se snaží obsáhnout veškeré argumenty, které se probírají nejen během ústního jednání, ale také během

¹¹⁹ Respekt, či překročení pravomoci? Politiky verdikt soudu rozdělil. In: *Idnes.cz* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/respekt-ci-prekroceni-pravomoci-politiky-verdikt-soudu-rozdelil-p9e-domaci.aspx?c=A090910_165242_domaci_bar

¹²⁰ Respekt, či překročení pravomoci? Politiky verdikt soudu rozdělil. In: *Idnes.cz* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/respekt-ci-prekroceni-pravomoci-politiky-verdikt-soudu-rozdelil-p9e-domaci.aspx?c=A090910_165242_domaci_bar

řízení celého (včetně neveřejných schůzí). Důkazem toho je například rychlost, se kterou Ústavní soud sepsal nález po ústním jednání při řešení kauzy popsané výše týkající se ústavní stížnosti poslance Melčáka (Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009 č. 318/2009 Sb.). Jelikož se toto ústní jednání konalo pod drobnohledem medií a široké odborné i laické veřejnosti, byl Ústavní soud nařčen z toho, že při odůvodnění nálezu nečerpal z výsledku ústního jednání (které proběhlo pár hodin před sepsáním nálezu), nýbrž že vše bylo připraveno dříve. Generální sekretář Ústavního soudu JUDr. Tomáš Langášek situaci vysvětlil tak, že ústavní soudci pochopitelně nad kauzou diskutovali mimo jiné také před ústním jednáním a samozřejmě i s rámcově připravenými koncepty, přičemž toto je hodnoceno jako běžná součást přípravy Ústavního soudu.¹²¹

V některých nálezech nebo ze zhoršených podmínek pro jejich vydání je v obou obdobích patrný boj s mocí výkonnou nebo zákonodárnou. Ten pramení samozřejmě z toho, že při abstraktní kontrole norem dochází k přezkumu předpisů, které orgán jedné z těchto mocí vydal. Z toho důvodu politici odjakživa spíše neměli zájem na plynulém fungování Ústavního soudu a kladli mu do cesty pravidelně překážky. Mezi ně lze zařadit například právě výše popsané zrušení ústavního zákona o zkrácení volebního období do Poslanecké sněmovny (ČR), nebo také důrazná argumentace některých ústavních soudců proti zmocnění vlády k vydávání nařízení, k jejichž vydání je jinak třeba zákona (ČSR).

Domnívám se, že kdyby měl Ústavní soud ČSR stejné výchozí podmínky jako ten současný, mohla by mít jejich činnost o poznání více společných rysů. Je jasné, že z pohledu historických okolností lze o tomto pouze polemizovat, přesto jsem toho názoru, že v případě širších kompetencí by Ústavní soud ČSR mohl více ovlivnit občas trošku svéráznou politiku vlády ČSR.

¹²¹ Soud zrušil říjnové volby, uznal Melčákovu stížnost. In: *Idnes.cz* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-zrusil-rijnove-volby-uznal-melcakovu-stiznost-pci-domaci.aspx?c=A090910_145024_domaci_adb

Závěr

Ústavní soud měl od svého vzniku v systému státních orgánů komplikované postavení. Svým posláním byl pro mnohé trnem v oku, a proto ho lze najít jen v ryze demokratických érách v rámci české, potažmo československé historie.

Jako garant ochrany ústavnosti norem by měl Ústavní soud ztělesňovat právní jistotu a předpokladem pro jeho rozhodnutí by měla být rozhodně předvídatelnost a apolitičnost. Ne vždy tomu tak však je a studiem literatury na toto téma lze dospět k závěru, že odolat vlivu především politiky je prakticky nemožné.

Podněty ze zahraničí usnadnily Ústavnímu soudu v době první republiky startovací pozici. Inspiraci si tvůrci ústavní listiny a zákona o ústavním soudě brali především z Rakouska, Německa, Francie, ale také ze Spojených států amerických. Rozhodli se tehdy, že však neudělí Ústavnímu soudu veškeré kompetence, se kterými se setkáváme dnes. Například řízení o ústavní stížnosti přenechali Nejvyššímu správnímu soudu. S tím související omezené množství aktivně legitimovaných osob k podávání návrhů na přezkum představovalo jeden ze základních důvodů, proč činnost tehdejšího Ústavního soudu nebyla nikterak rozsáhlá a zlomová.

Z výzkumu vyplynulo, že rozdíly mezi fungováním Ústavního soudu v ČSR a ČR jsou sice značné, avšak ne tak dramatické, jak jsem zpočátku předpokládala. Překvapilo mě, jaké velice kvalitní argumenty a podněty přicházely z doby první republiky a ač třeba tehdy ještě nebyly vyslyšeny, připravovaly půdu pro další směřování ústavního soudnictví.

Rozdíly v kompetencích Ústavního soudu ČSR a ČR jsou zřetelné a přehledné. Z nich plyne i rozdílná praktická činnost, kterou jednotlivé soudy vykazovaly, a ten současný ještě vyazuje. V čem si však jsou podobné, je kvalita odůvodnění. Ústavní soudci byli odjakživa velice vzdělaní lidé, kteří si byli vědomi své společenské odpovědnosti, proto nikdy nepodceňovali důležitost kauz, které ve své působnosti řešili – tedy ač např. v první ČSR došlo nakonec k potvrzení ústavnosti všech předpisů, které byly přezkoumávány, diskuze o nich byly rozsáhlé a názory rozhodně nebyly jednotvárně shodné.

Předpokládané distinkce v uspořádání soudů, tedy v jejich struktuře, rozpočtu a sídle, se potvrdily. V porovnání s Ústavním soudem ČSR dosahuje ten současný téměř až

kolosálních rozměrů zejména z hlediska personálního obsazení, které je výsledkem silného náporu podnětů především od občanů ČR. Co se však týče jmenování ústavních soudců, jsou v něm patrné velké rozdíly, moje domněnka o podobnosti úprav byla spíše mylná. Rozdíly lze najít nejen v jeho teoretickém pojetí, tedy že v první ČSR byli soudci jmenováni z nejvyšších soudů a dále prezidentem na návrh zákonodárných sněmů a v současnosti se úprava ustálila na jmenování prezidentem se souhlasem Senátu, avšak také v praktickém použití zákonné úpravy, tedy jaké osoby se do orgánu dosazovaly, co se od nich očekávalo a jak toto očekávání bylo naplněno. V první republice mnozí počítali s tím, že každý ústavní soudce zastupuje spíše zájmy svého úřadu než ty obecné, tento názor však nepřetrval a v současnosti se Ústavní soud snaží budovat dojem nezávislé instituce. Slovo „snaží“ jsem použila záměrně, jelikož jeho nezávislost na politické moci bývá mnohdy diskutabilní a je předmětem letité kritiky z řad odborné i laické veřejnosti a také neshod mezi prezidentem jakožto zástupcem moci výkonné a Senátem zastupujícím moc zákonodárnou v otázkách jmenování ústavních soudců.

Během studia dostupných materiálů mě téměř zaskočilo, jak málo se situace před sto lety a nyní od sebe liší. Součástí diskuzí o směřování Ústavního soudu vždy byly a stále jsou emocionálně vypjaté výstupy především těch, jimž nějaký nový nálezní kazí jejich plány, stále se rozebírají otázky správného výběru z možných kandidátů na post ústavního soudce se silným prožíváním jejich vazeb na politiku a podobně.

O čem jsem však začala přemýšlet, je otázka budoucnosti. Je jasné, že rostoucí procento nápadů k Ústavnímu soudu zapříčiňuje zahlcení ústavních soudců, kteří se pak nemohou podrobně věnovat kauzám, které zaslouží větší pozornost. Souhlasím v tomto s bývalou místopředsedkyní Ústavního soudu Eliškou Wagnerovou, která jako zásadní problémy vnímá nepřiměřenou délku soudního řízení, nejednotnou judikaturu a někdy také nepředvídatelnost soudních rozhodnutí. Jako řešení vidí nynější předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský v Kyselově sbírce rozdělení řízení před Ústavním soudem dle štrasburského vzoru do dvou etap - první by bylo řízení o přijetí se speciálními pravidly a až v druhém stádiu by proběhlo meritorní rozhodování. Judikatuře současného Ústavního soudu bych se na základě výsledků tohoto výzkumu ráda věnovala ve své budoucí rigorózní práci.

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

ČSFR – Česká a Slovenská Federativní Republika

ČSR – Československá republika (myšleno první Československá republika)

ČSSR – Československá socialistická republika

JŘ – Jednací řád č. 255/1922 Sb. z. a n.

ÚS – Ústavní soud

ZÚS – zákon č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu

ZÚS 1920 – zákon č. 162/1920 Sb. z. a n. o ústavním soudě

Seznam použité literatury

Monografie:

- BLAHOŽ, Josef, BALAŠ, Vladimír a KLÍMA, Karel. *Srovnávací ústavní právo*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 523 s. ISBN 978-80-7357-629-5.
- BLAHOŽ, Josef. *Soudní kontrola ústavnosti: srovnávací pohled*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2001. 489 s. Codex. ISBN 80-86395-09-X.
- DOSTÁL, Martin. *Ústavní soud České republiky v letech 1993-2000: podstata ústavního soudnictví, procesní úprava, základní ústavněprávní doktríny a významné judikáty prvního Ústavního soudu ČR*. Praha: Linde, 2004. 157 s. ISBN 80-7201-462-5.
- FILIP, Jan, HOLLÄNDER, Pavel a ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Zákon o Ústavním soudu: komentář*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2007. xxxiii, 896 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 978-80-7179-599-5.
- FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Dotisk 2. vyd. [i.e. 3. vyd.]. Brno: Václav Klemm, 2011. 328 s. ISBN 978-80-904083-7-1.
- GERLOCH, Aleš, HŘEBEJK, Jiří a ZOUBEK, Vladimír. *Ústavní systém České republiky: základy českého ústavního práva*. Praha: Prospektrum, 1994. 240 s. ISBN 80-85431-85-8.
- GOJOVÁ, J., VARVAŘOVSKÝ, P., *Judikatura Ústavního soudu*, ASPI Publishing, Praha, 2004, s. III,
- GRONSKÝ, Ján a HŘEBEJK, Jiří. *Dokumenty k ústavnímu vývoji Československa*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2002-2004. 3 sv. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0878-2.
- GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2005- . sv. ISBN 80-246-1028-0.

- HENDRYCH, Dušan a kol. *Ústava České republiky: komentář*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1997. x, 242 s. Beckova edice komentované zákony. ISBN 80-7179-084-2.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Ústavněprávní argumentace: ohlédnutí po deseti letech Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2003. 103 s. ISBN 80-86131-37-8.
- HOLLÄNDER, Pavel. *Základy všeobecné státovědy*. 1. vyd. Praha: Věšhrd, 1995. 173 s. ISBN 80-85305-32-1.
- KLÍMA, Karel, ed. *Interpretace práva ústavními soudy: (teoretické reflexe): sborník příspěvků z mezinárodního teoretického semináře "Interpretační rozsah právního řádu v rozhodování ústavního soudu" pořádaného Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni 12.5.2006*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. 126 s. ISBN 80-86898-82-2.
- KLÍMA, Karel. *Ústavní právo*. 4., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. 786 s. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7380-261-5.
- KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavní systémy evropských států: (srovnávací studie)*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2006. 423 s. ISBN 80-7201-606-7.
- KOKEŠ, Marian, ed. a POSPÍŠIL, Ivo, ed. *In dubio pro libertate: úvahy nad ústavními hodnotami a právem: pocta Elišce Wagnerové u příležitosti životního jubilea*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 309 s. Pocta osobnostem. ISBN 978-80-210-4837-9.
- KOLAŘÍKOVÁ, D., SKOPEČEK, V., *Běh lhůty pro trvání vazby po vrácení věci státnímu zástupci k došetření ve světle jednoho ústavního nálezu*, Trestní právo, Praha, 1998,
- KYSELA, Jan, ed. *Deset let Ústavy České republiky: východiska, stav, perspektivy: sborník příspěvků*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 423 s. ISBN 80-86432-45-9.
- KYSELA, Jan, ed. *Zákon o Ústavním soudu po třinácti letech: vznik, vývoj, problémy a úvahy*

- LANGÁŠEK, Tomáš. *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. 319 s. Monografie. ISBN 978-80-7380-347-6.
- MIKULE, Vladimír a SLÁDEČEK, Vladimír. *Zákon o Ústavním soudu: komentář a judikatura k Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 460 s. Komentované zákony. ISBN 80-86432-10-6.
- PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústavní právo a státověda. I. a II. díl, Ústavní právo České republiky. 2., podstatně rozš. a dopl. vyd.* Praha: Linde, 2008- . sv. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-694-5.
- PEZL, Tomáš, ed. *Dokumenty ke studiu ústavního práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 479 s. Dokumenty. ISBN 80-86473-65-1.
- SLÁDEČEK, Vladimír. *Ústavní soudnictví. 2., podstatně přeprac. a dopl. vyd.* Praha: C.H. Beck, 2003, ©1999. xii, 252 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 80-7179-694-8.
- SPÁČIL, Michal, Ústavní soud České republiky, *Ústavní soud České republiky*, Brno, 2008
- SUCHÁNEK, Radovan a JIRÁSKOVÁ, Věra. *Ústava České republiky v praxi: 15 let platnosti základního zákona*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009. 383 s. Praktik. ISBN 978-80-87212-18-9.
- ŠAMALÍK, František. *Ústavněprávní a politické problémy České republiky: [statě a projevy]*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 284 s. ISBN 80-85865-42-4.
- ŠEVČÍK, V., Ústavní soud. *Sbírka usnesení a nálezů. roč. 1992, č. 1*. Brno: Ústavní soud ČSFR, 1992.
- WAGNEROVÁ, Eliška. *Ústavní soudnictví: vznik, význam a některé organizační a procesní aspekty v komparativním pohledu*. 1. vyd. Praha: Linde, 1996. 93 s. ISBN 80-7201-035-2.

- *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2007. x, 624 s. Komentáře nakladatelství ASPI. ISBN 978-80-7357-305-8.
- *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2007. x, 624 s. Komentáře nakladatelství ASPI. ISBN 978-80-7357-305-8.

Odborné články:

- FILIP, J. „PRVNÍ“ ÚSTAVNÍ SOUD (1993 - 2000) - DVĚ DESÁTÁ VÝROČÍ. PRÁVNÍ ZPRAVODAJ. 2003, IV, Č. 7.
- MLSNA, P. ÚSTAVNÍ SOUDNICTVÍ VE STÁTOVĚDNÍM MYŠLENÍ. PRÁVNÍK. 2009, CXXXXVIII, Č. 10.

Internetové zdroje:

- Historie ústavního soudnictví. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi/>
- Pl. ÚS 27/09 ze dne 10.9.2009. In: *NALUS* [online]. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-27-09_1
- Počátky ústavního soudnictví. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi/>
- Respekt, či překročení pravomoci? Politiky verdikt soudu rozdělil. In: *Idnes.cz* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/respekt-ci-prekroceni-pravomoci-politiky-verdikt-soudu-rozdelil-p9e-/domaci.aspx?c=A090910_165242_domaci_bar
- Rozpočet- závazné ukazatele. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-10]. Dostupné z: http://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/prilohy/Rozpocet/zavazne_ukazatele_2013.pdf
- Senát odmítá navržené kandidáty do Ústavního soudu. In: *Český rozhlas* [online]. [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/udalosti/senat-odmita-navrzene-kandidaty-do-ustavniho-soudu>

- Senátor Bárta: Klaus je velezrádce. In: *Novinky.cz* [online]. [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/29515-senator-barta-klaus-je-velezradce.html>
- Separátní votum. In: *Wikipedia* [online]. [cit. 2013-06-15]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Separ%C3%A1tn%C3%AD_votum
- Soud zrušil říjnové volby, uznal Melčákovu stížnost. In: *Idnes.cz* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/soud-zrusil-rijnove-volby-uznal-melcakovu-stiznost-pci-/domaci.aspx?c=A090910_145024_domaci_adb
- Ústavní soudnictví v Evropě. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-16]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/historie-ustavniho-soudnictvi/>
- Vnitřní předpisy. In: *Ústavní soud* [online]. [cit. 2013-06-12]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/vnitri-predpisy>
- Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu. In: *NALUS* [online]. [cit. 2013-06-20]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=78676&pos=1&cnt=26&typ=result>

Abstrakt

Srovnání ústavního soudnictví v první Československé republice a v současnosti

Cílem diplomové práce je komparativní analýza znaků ústavního soudnictví v první Československé republice a v současné České republice. Jednotlivé kapitoly jsou strukturovány tak, aby přehledně pojednaly o orgánu, který reprezentuje ochranu nejdůležitějších ústavních hodnot. Systematika celého textu je vysvětlena v kapitole „Metodika“. Slouží pro lepší orientaci a pochopení zpracování diplomové práce. Celá práce je rozdělena do osmi kapitol. V úvodu jsou popsány základní představy o Ústavním soudu a vysloveny hypotézy autora, které předpokládají velké rozdíly mezi úpravami obou republik. V následujících kapitolách jsou porovnávány oba Ústavní soudy z hlediska jejich organizace (vnitřní uspořádání, rozpočet, sídlo), jmenování ústavních soudců (proces, předpoklady). Dále podává výčet jednotlivých kompetencí Ústavních soudů a popisuje konkrétní činnost ústavních soudců v rámci jednotlivých období. Součástí práce je také krátký historický exkurs, který pojednává o původu myšlenky ústavního soudnictví a také o zdrojích, ze kterých čeští a českoslovenští tvůrci čerpali inspiraci při sestavování příslušné právní úpravy. Na konci každé kapitoly je provedeno krátké shrnutí, které slouží k vytvoření uceleného přehledu o jednotlivých úpravách v obou republikách a jejich porovnání. V závěru práce jsou sumarizovány nejdůležitější informace, které plynou z provedeného výzkumu, a zhodnoceny výsledky zkoumání.

Abstract

Comparison of constitutional judiciary in the first Czechoslovak Republic and current constitutional judiciary

The aim of the thesis is a comparative analysis of the constitutional judiciary in the first Czechoslovak Republic and the today's Czech Republic. Each chapter is structured to describe the institution of the Constitutional Court which has been representing the most important protection of constitutional values. The research design of the thesis is explained in

the chapter "Methodology". It serves for better orientation and understanding of the diploma thesis. The paper is divided in eight chapters. Introduction describes the basic concepts of the Constitutional Court and the author's hypothesis about the results of the analysis which outline large differences between the two Republics. Following chapters compares the two Constitutional Courts in terms of organizational structure (internal structure, budget, seat), the appointment mechanisms of the judiciary (conditions, process). It also offers the list of powers of the Constitutional Court and it describes the constitutional practices of constitutional judges within each historical period. The work also includes a brief historical summary that discusses the genesis of the idea of constitutional justice and the sources that inspired Czech and Czechoslovak authors during the formation of the relevant legislation. Each chapter concludes with a brief summary that serves as a comprehensive overview of the various alterations in both Republics. The conclusion of the thesis presents a summary of the most significant results of the research and evaluates the comparative analysis at large.

Klíčová slova

Ústavní soud, ústavní soudnictví, ústavní soudce

Key words

Constitutional Court, constitutional judiciary, constitutional judge